

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา และความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาดังกล่าวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงประเด็นของการศึกษาอย่างรอบด้าน จึงแบ่งผลการศึกษาที่จะนำเสนอออกเป็น ดังนี้

4.1 บริบทชุมชน

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอจะนะ

4.1.2 สภาพทั่วไปของอำเภอจะนะ

4.1.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

4.1.4 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

4.2.1 ความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม

4.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวา

4.2.3 กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น

4.3.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์ป่า

4.3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์คุณภาพดิน

4.3.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์คุณภาพน้ำ

4.3.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์คุณภาพอากาศ

4.3.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

4.1 บริบทชุมชน

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอจะนะ

ปัจจุบันจะนะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสงขลา แต่ในอดีต ตั้งแต่ตอนปลายสมัยอยุธยา จะนะเป็นเมืองขึ้นของเมืองพัทลุง ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 เมือง คือ จะนะ เทพา สงขลา และปะเหลียน ต่อมาภายหลังเมื่อแยกเมืองสงขลาออกจากเมืองพัทลุง จะนะก็กลายเป็นเมืองขึ้นของเมืองสงขลา มีฐานะคล้ายเป็นเมืองหน้าด่านทางใต้ของเมืองสงขลา หรือเมืองกันชนกับบรรดาหัวเมืองแขกทั้งหลาย ต้องพัวพันกับการสู้รบกับหัวเมืองมลายูตลอดมา จึงต้องมีการย้ายที่ตั้งตัวเมืองอยู่เสมอ เพื่อความเหมาะสมทางด้านชัยภูมิ และบางครั้งถูกข้าศึกเผาเมือง

เมืองจะนะเป็นชุมชนที่มีลักษณะค่อนข้างจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมและผู้คน เมืองนี้อยู่ในบริเวณที่เรียกว่าเป็นขอบหรือรอยต่อของศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรมในภาคใต้ โดยเฉพาะระหว่างนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา ซึ่งมีความเข้มข้นทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา กับเมืองปัตตานีอันเป็นศูนย์กลางสำคัญของการเผยแผ่วัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องในศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวมลายู ประชาชนของจะนะมีปะปนกันระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม

ถ้าดูตามประวัติศาสตร์จะพบว่า สาเหตุที่จัดให้มีการตั้งเมืองจะนะขึ้นมาจะเกี่ยวข้องกับ การทำส่วยดีบุก เนื่องจากในท้องที่เมืองจะนะมีดีบุกมากที่ตำบลท่าหมอไทร จึงมีการจัดตั้งนายหมวดนายกองขึ้นมาคุมไพร่ส่วยทำส่วยดีบุกในบริเวณดังกล่าว ซึ่งปรากฏว่ามีไพร่ส่วยดีบุกเป็นจำนวนมากถึง 9 หมวด จึงต้องแต่งตั้งหัวหน้าไปควบคุมนายหมวดนายกองไพร่ส่วยเหล่านั้นและดูแลทุกข์สุขของไพร่อีกระดับหนึ่งในรูปของเจ้าเมืองและกรมการเมืองจะนะ ประกอบกับเป็นท้องที่ที่มีที่ราบลุ่มใช้เพาะปลูกได้และมีลำคลองถึง 2 สาย คือ คลองสะกอม และคลองนาทับ ชาวไทยมุสลิมทางหัวเมืองมลายูจึงมักจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำประมงและเพาะปลูกกันมาก การอพยพเช่นนี้มีมาตลอด เพิ่งลดน้อยลงเมื่อไม่นานมานี้ แต่เมืองจะนะมีข้อจำกัดในตัวเองบางประการ เช่น แม่น้ำลำคลองส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝน และอยู่ใกล้เมืองสงขลา ดังนั้น เมื่อเมืองสงขลาเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว โอกาสที่เมืองนี้จะพัฒนาเป็นชุมชนขนาดใหญ่จึงเป็นไปได้เพียงแต่ชุมชนต่างๆ ค่อยๆ ขยายตัวออกไปเป็นชุมชนเกษตรจากการบุกเบิกป่าที่รกร้างภายหลังมีการแบ่งท้องที่ดังกล่าวออกเป็น 2 เมืองก่อน คือ เมืองจะนะกับเมืองเทพา ราวๆ ตอนต้นสมัยรัชกาลที่ 5 แต่หลังจากปฏิรูปการปกครองแล้ว ท้องที่ในเมืองจะนะเดิม ค่อยๆ เจริญขึ้นจนกระทั่งในปัจจุบัน มีอำเภอต่างๆ ที่เคยเป็นท้องที่เมืองจะนะมาก่อนถึง 4 อำเภอ คือ อำเภอจะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2529 : 716-717)

4.1.2 สภาพทั่วไปของอำเภอจะนะ

1) ที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอจะนะเป็นหนึ่งใน 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวจังหวัด ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 37 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 502.98 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอเมืองสงขลาและอำเภอเวียงป่าสัก ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอนาทวี ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอเทพาและอำเภอเวียงป่าสัก ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอหาดใหญ่ และอำเภอหาดใหญ่

2) ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปด้านทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นภูเขาลาดต่ำลงมาเป็นพื้นที่ราบและราบลุ่ม สลับเนินเขาไปทางทิศตะวันออกจนจดอำเภอเวียงป่าสัก พื้นที่ของอำเภอ ประมาณ 314,050 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอจะนะเป็นที่ราบลุ่ม 249,964 ไร่ (ร้อยละ 75) พื้นที่ภูเขา 62,830 ไร่ (ร้อยละ 20) ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 5 เป็นพื้นที่น้ำ

3) ลักษณะภูมิอากาศ พิจารณาจากกระแสลมท้องถิ่น แบ่งออกได้เป็น 2 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ระยะเวลาเป็นช่วงว่างของฤดูมรสุม หลังจากสิ้นสุดมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว อากาศเริ่มร้อนและมีอากาศร้อนจัดที่สุดในเดือนเมษายน แต่ไม่ร้อนมากนัก เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล กระแสลมและไอน้ำ ทำให้อากาศร้อนเบาบางลง และฤดูฝนแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม โดยในช่วงดังกล่าวนี้ ลักษณะฝนที่ตกจะเป็นฝนในช่วงบ่ายถึงค่ำ ในช่วงเช้าจะมีเมฆบางส่วนและจะก่อตัวทวีขึ้นในช่วงบ่าย ฝนที่ตกส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นฝนฟ้าคะนอง ซึ่งจะมีลมกรรโชกเป็นครั้งคราวในขณะที่มีฝน มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนมกราคม โดยในช่วงดังกล่าวนี้ ลักษณะของฝนจะเป็นฝนที่ตกไม่เลือกเวลา โดยมีโอกาสตกได้ตลอด ไม่ว่าจะเป็นตอนเช้า ตอนเย็นหรือตอนกลางคืนและมักจะเป็นฝนที่ตกต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลานานๆ ในบางครั้ง ฝนตกอาจนานถึง 2 วันติดต่อกัน ดังนั้น ในหน้ามรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดสงขลาจึงได้รับฝนมากกว่าในช่วงอื่น โดยจะมีฝนทั่วไปและมีฝนหนักถึงหนักมากในบางช่วง

4.1.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติ อำเภอจะนะมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

1) ทรัพยากรป่าไม้ในอำเภอจะนะมีความหลากหลาย ด้านทิศตะวันออกติดอำเภอเวียงป่าสัก มีสภาพเป็นป่าชายหาดที่สมบูรณ์สลับกับป่าชายเลน ถัดขึ้นมาเป็นป่าโปร่งและป่าพรุ ในบริเวณที่ลุ่มหรือบึงเป็นป่าเสม็ดและป่าชายน้ำ ด้านทิศใต้และทิศตะวันตกที่เป็นภูเขา มีสภาพเป็นป่าดิบแล้งและป่าดิบชื้น อำเภอจะนะมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 44,818 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.27 ของพื้นที่ทั้งหมด

ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้ว จำนวน 8 แห่ง และชุมชนได้ร่วมกันดูแลป่าต้นทรายชายหาดโดยกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์และเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศแบบป่าต้นทรายชายหาด

2) ทรัพยากรดิน ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของอำเภอจะนะ ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นภูเขาลาดต่ำลงมาเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สลับเนินเขาไปทางทิศตะวันออกจนจดอ่าวไทย ทำให้พื้นที่ของอำเภอจะนะมีลักษณะของดินเป็นดินที่ราบชายฝั่งทะเล เกิดจากคลื่นซัดเอาทรายขึ้นไปกองสะสมบริเวณเหนือหาดทำให้เกิดสันทรายยาวไปตลอดแนวชายฝั่งจะมีเนื้อดินเป็นทรายจัด มีการระบายน้ำมากเกินไปมีปริมาณแร่ธาตุอาหารตามธรรมชาติต่ำ บริเวณพื้นที่ลุ่มราบที่อยู่ถัดจากสันหาดเข้ามาเป็นบริเวณที่ราบลุ่มน้ำทะเลเคยขึ้นถึง มีลักษณะเป็นดินเหนียวหรือดินเหนียวปนทรายแป้งสีเทา มีการระบายน้ำเร็วเนื่องจากเกิดในที่ราบลุ่ม มักพบเปลือกหอยปนอยู่ในดินชั้นล่าง ถัดมาเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำในฤดูน้ำหลากในบริเวณที่เป็นสันดินริมน้ำ บริเวณที่ราบลุ่มตะกอนลำน้ำเป็นที่ราบเรียบและมักจะมีน้ำท่วมขังในฤดูน้ำหลากเป็นระยะเวลาสั้นๆ มีเนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียว ดินร่วนหรือดินร่วนปนทรายแป้ง มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว บริเวณที่ลาดเชิงเขาของเทือกเขาต่างๆ จะเป็นดินมีเศษหินหรือก้อนหินที่กำลังผุพังสลายตัวมีลักษณะเป็นดินเนื้อหยาบหรือละเอียดปานกลาง บริเวณที่เป็นเทือกเขาและภูเขาเป็นบริเวณที่มีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 30 ขึ้นไป ไม่สมควรนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร แต่ควรอนุรักษ์เอาไว้ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติอย่างสมบูรณ์เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

จากการที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอจะนะเป็นที่ราบลุ่ม คือ ร้อยละ 75 อำเภอจะนะจึงมีพื้นที่ทางการเกษตรทั้งสิ้นถึง 245,884 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 78.30 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญเรียงตามจำนวนพื้นที่ ดังนี้ ยางพารา นาข้าว มะพร้าว มะม่วงหิมพานต์ ทุเรียน ส้ม มะม่วงเงาะ และมะนาว

3) ทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่อำเภอจะนะมีแหล่งน้ำที่สำคัญ 2 สาย คือ คลองสะกอม ต้นน้ำเกิดจากภูเขาน้ำค้าง ไหลผ่านตำบลทับช้าง ตำบลสะท้อน ตำบลท่าประดู่ ตำบลนาทวี อำเภอนาทวี ตำบลท่าหมอไพร ตำบลบ้านนา ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ ไหลลงสู่อ่าวไทย ที่ตำบลสะกอม ลำคลองนี้เป็นเขตแบ่งระหว่างอำเภอนาทวีกับอำเภอเทพา และคลองนาทับ ต้นน้ำเกิดจากเขาไฟไหม้ เขาไม้ไฟ ตำบลนาหว้า ไหลผ่านตำบลป่าชิง ตำบลคลองเปี้ยะ ตำบลจะโหนดง ไหลลงสู่อ่าวไทยที่ตำบลนาทับ คุณภาพน้ำในคลองอยู่ในระดับค่อนข้างสะอาดทั้งสองคลอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนและน้ำที่ชะผ่านพื้นที่ทางการเกษตร

4) คุณภาพอากาศ ความเข้มข้นของปริมาณมลสารต่างๆ ได้แก่ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ มลสารแวนดอลอย ไฮโดรเจนซัลไฟด์ ไฮโดรคาร์บอน

ทั้งหมด มีความเข้มข้นไม่เกินกว่าค่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศทั่วไปของไทย (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2543 : 2-5)

4.1.4 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1) การศึกษา อำเภอจะนะ มีสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 จำนวน 67 โรงเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ในจำนวนนี้เป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม จำนวน 11 โรงเรียน มีระบบการศึกษานอกโรงเรียน คือ วิชาชีพพระยะสัน 100 กลุ่ม ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 35 แห่ง ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง มีการศึกษาอื่นๆ คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 4 แห่ง ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

2) ศาสนาและวัฒนธรรม ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอจะนะนับถือศาสนาอิสลาม คือ ร้อยละ 75 ศาสนาพุทธ ร้อยละ 25 มีมัสยิด จำนวน 60 แห่ง มีวัด ที่พักสงฆ์ จำนวน 26 แห่ง และศาลเจ้า จำนวน 1 แห่ง อำเภอจะนะจึงมีวัฒนธรรมแบบผสม มีทั้งวัฒนธรรมอิสลามและพุทธศาสนา คนไทยมุสลิมจะมีกิจวัตรประจำวันแบบมุสลิมทั้งหลายทั่วโลก มีการทำละหมาดประจำวัน วันละ 5 ครั้ง การอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน การถือศีลอด การประกอบพิธีฮัจญ์ และการบริจาคซะกาต ส่วนคนไทยพุทธก็จะมีประเพณีต่างๆ แบบชาวพุทธทั่วไป มีการทำบุญตักบาตร การบวช ทำบุญวันสารท การซั๊กพระ การลอยกระทง เป็นต้น

3) การปกครอง อำเภอจะนะมีประชากรทั้งสิ้น 92,629 คน แยกเป็นชาย 46,033 คน เป็นหญิง 46,596 คน ประมาณ 18,526 ครัวเรือน แบ่งการปกครองออกเป็น 14 ตำบล 139 หมู่บ้าน มีเทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลจะนะ มีองค์การบริหารส่วนตำบล 14 แห่ง ตำบลต่างๆ ได้แก่ ตำบลขุนตัดหวาย ตำบลคลองเป็ยะ ตำบลคู ตำบลแค ตำบลจะโหนง ตำบลนาทับ ตำบลนาหว้า ตำบลน้ำขาว ตำบลบ้านนา ตำบลป่าชิง ตำบลตลิ่งชัน ตำบลท่าหมอไทร ตำบลสะกอม และตำบลสะพานไม้แก่น

4) ระบบเศรษฐกิจ

การเกษตร อำเภอจะนะมีครอบครัวเกษตรกร จำนวน 16,549 ครอบครัว พื้นที่ทางการเกษตรทั้งสิ้น 254,884 ไร่ ผลผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ข้าว ไม้ผลยืนต้น การปศุสัตว์ ได้แก่ ไข่ เป็ด โค สุกร แพะ กระบือ แกะ

การพาณิชย์ มีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ จำนวน 3 แห่ง ธนาคารพาณิชย์ จำนวน 3 แห่ง สหกรณ์ จำนวน 2 แห่ง

แหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอจะนะ ได้แก่ ศูนย์หัตถกรรมตำบลสะกอม คลองสะกอมและคลองนาทับ และหาดชายทะเลซึ่งมีความยาวติดต่อกัน 34 กิโลเมตร เริ่มจาก

ด้านเหนือจากตำบลนาทับและสุดเขตที่ตำบลสะกอม ฟาร์มนกเขาชวา ตั้งอยู่ที่ถนนชาวทองในเขตเทศบาลตำบลจะนะ

การอุตสาหกรรม อำเภอจะนะมีการประกอบอุตสาหกรรมที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทำเสื่อกระจูดที่ตำบลสะกอม ตำบลนาทับและตำบลตลิ่งชัน อุตสาหกรรมโรงงาน ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมผลิตน้ำยางข้น โรงงานอุตสาหกรรมห้องเย็นเก็บอาหารทะเล โรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเล โรงงานแปรรูปไม้ยางพารา และโรงงานอุตสาหกรรมรมควันยาง

กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนกเขาชวา

กลุ่มเพาะพันธุ์ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ขายลูกนก โดยผู้ซื้อจะมาซื้อกันถึงฟาร์ม ในอำเภอจะนะ มีฟาร์มเลี้ยงนกเขาชวา ตั้งแต่ฟาร์มขนาดเล็ก 10 ไร่ถึงฟาร์มขนาดใหญ่ 50 ไร่ ประมาณ 500 ฟาร์ม และทั้งอำเภอจะนะ มีผู้นิยมเลี้ยงนกเขาชวา ร้อยละ 70 เจ้าของฟาร์มจะคัดเลือกพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ที่ดีให้กับผู้ซื้อเพื่อสร้างความเชื่อถือให้กับฟาร์มของตนเอง บางฟาร์มที่ผู้ซื้อจะมีความเชื่อถือก็จะสั่งจองลูกนกล่วงหน้า มีทั้งลูกค้าจากในประเทศและจากประเทศเพื่อนบ้าน นกเสียงดี มีราคาตั้งแต่ชุดละ 20,000 บาท ถึง 100,000 บาท แล้วแต่สายพันธุ์และความเชื่อถือของพันธุ์ นกโหลหรือนกที่เสียงไม่ดี ราคาต่ำสุดอยู่ที่คู่ละ 100 บาท แต่ละฟาร์มจะมีสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายของตนเองระบุไว้ที่กำไลสำหรับใส่ข้อเท้า ประกอบด้วยอักษรและหมายเลขกำกับไว้

กลุ่มคนกลางหรือนายหน้าซื้อขายนก กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่อาศัยความชำนาญในการฟังเสียงนกและสามารถวิจารณ์หรือทำนายถึงอนาคตของนกแต่ละตัวได้อย่างแม่นยำ จะหาซื้อนกจากฟาร์ม จากสนามซ้อม หรือจากสนามแข่งขัน เพื่อนำไปเสนอขายต่อให้แก่นายทุน หรือผู้นิยมซื้อนกเพื่อนำไปประกวดแข่งขัน ส่วนใหญ่จะเป็นนายทุนจากกรุงเทพมหานคร หรือนายทุนแถบภาคกลางและนายทุนจากต่างประเทศ

กลุ่มรับจ้างเลี้ยงนกหรือโยนก หรือผู้ที่เลี้ยงนกเขาชวาโดยทั่วไปเรียกกันว่า “มือปิ่น” เป็นผู้ที่ไม่มีนกคิเป็นของตนเอง แต่เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงนกเขาชวา จะทำหน้าที่รับจ้างดูแลนกเขาชวาที่ดีและมีชื่อเสียงของผู้อื่น ซึ่งเจ้าของที่แท้จริงอาจจะไม่มีความรู้และไม่มีความอดทนที่จะฝึกหัดนกและเตรียมนกเพื่อการแข่งขันประกวดเสียง มือปิ่นจึงต้องทำหน้าที่ดูแล ฝึกหัดโยนกจนกระทั่งนำนกลงสู่สนามแข่งขัน

กลุ่มอาชีพทำกรงนก กลุ่มนี้จะผลิตกรงนกเขาชวาจากไม้ไผ่ นิยมทำกันมากในตำบลบ้านนา ตำบลสะกอม ตำบลป่าชิง อำเภอจะนะ กรงนกเขาชวามีหลายระดับราคา ตั้งแต่ราคา 200 บาท ถึง 8,000 บาท แล้วแต่ประเภทของกรงและความประณีตของงาน จะนำส่งขาย

ให้ร้านประกอบกรงเพื่อนำไปประดับตกแต่งให้เสร็จเรียบร้อยและนำออกจำหน่ายต่อไป งานทำกรงนกเขาวัวเป็นงานที่ต้องอาศัยฝีมือและความประณีต ช่างทำกรงที่มีฝีมือดีจะมีลูกค้าสั่งจองล่วงหน้า ช่างบางคนจะรับทำเฉพาะลูกค้าที่สั่งจองเท่านั้น

กลุ่มอาชีพทำหัวกรงนก กลุ่มอาชีพนี้จะทำเฉพาะหัวกรงนก ทำจากไม้ชนิดต่างๆ ที่ลวดลายสวยงามและไม่แตกง่าย เช่น ไม้มะม่วง ไม้มะขาม ไม้ขนุน ไม้ประดู่ และไม้เนื้อแข็งชนิดต่างๆ ปัจจุบันหันมาใช้พลาสติกลวดลายต่างๆ แล้วแต่ความต้องการของลูกค้า และจะนำไปส่งขายต่อให้ร้านประกอบกรง ในราคาหัวละ 70 - 500 บาท แล้วแต่ชนิดของวัสดุและความประณีตสวยงาม

กลุ่มอาชีพทำตะขอกกรงนก กลุ่มนี้จะผลิตตะขอสำหรับแขวนกรงนก ห่วงสำหรับวางภาชนะใส่น้ำและอาหารนก ทำด้วยโลหะมีลวดลายต่างๆ หลายแบบ สำหรับห่วงวางภาชนะใส่น้ำและอาหารนกจะทำด้วยลวด หรือเหล็กเส้นขนาดเล็ก มีหลายระดับราคาตามความประณีตและนำส่งขายให้แก่ร้านประกอบกรงเช่นกัน

กลุ่มอาชีพรับจ้างเย็บผ้าคลุมและเสื่อกรงนก กลุ่มนี้ส่วนมากเป็นงานของแม่บ้าน ใช้เวลาว่างที่บ้านทำ ค่าจ้างเย็บอย่างเดียวไม่รวมค่าผ้า ราคากรงละประมาณ 100 บาทต่อกรง ในหนึ่งวันสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวได้ประมาณ 500 - 1,000 บาท

กลุ่มผลิตอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงนกเขาวัวอื่นๆ กลุ่มนี้มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก ทั้งผู้ผลิตกำไรซื้อเท่านั้น ภาชนะใส่อาหารนก ตู้มตตกแต่งกรง ฯลฯ กลุ่มนี้สามารถจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบกรงเหล่านี้เป็นจำนวนมาก หลายระดับราคา เพราะอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบของกรงนกเขาวัวที่นิยมใช้กันทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ

กลุ่มอาชีพประกอบกรงหรือร้านประกอบกรง กลุ่มอาชีพนี้จะรับซื้อกรงนกหัวกรง และอุปกรณ์ประดับกรงทุกชนิดจากผู้ผลิต แล้วนำมาประกอบตกแต่งกรงให้สวยงาม เป็นกรงสำเร็จรูปส่งออกจำหน่ายและรับตกแต่งประดับกรงตามที่ถูกคำสั่ง

กลุ่มผลิตอาหาร อาหารเสริมและยารักษาโรค กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ผลิตและจำหน่ายอาหารนกประเภทต่างๆ อาหารเสริมและยารักษาโรค อาหารที่ใช้เลี้ยงนกเขาวัวซึ่งเป็นที่นิยมมีข้าวเปลือก (เป็นข้าวเปลือกชนิดเมล็ดเล็กกว่าข้าวเปลือกธรรมดาทั่วไป) ข้าวฟ่างดำ ดอกหญ้าขาว ดอกหญ้าน้ำดำ ดินผสม ฯลฯ อาหารเหล่านี้มีจำหน่ายไม่บ่อยเพียงพอในบางฤดู จึงทำให้อาหารนกเขาวัวมีราคาสูง ในบางช่วงที่ขาดแคลน เช่น ข้าวเปลือกราคาสูงถึงลิตรละ 20 บาท ดอกหญ้าบางชนิดต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ

ส่วนอาหารเสริม และยารักษาโรคที่ใช้กันทั่วไปเป็นพวกวิตามิน และแคลเซียมที่ใช้กับสัตว์ปีกทั่วไป อาหารสำหรับบำรุงลูกนกบางชนิดต้องสั่งซื้อจากประเทศสิงคโปร์ เนื่องจาก

ไม่มีขายในประเทศไทย สำหรับยารักษาโรคต่างๆ ก็นิยมใช้ยาที่ใช้กับสัตว์ปีกทั่วไป หรืออาจจะใช้ยาสำหรับคนแทนบ้างก็มี เช่น ยาถ่ายพยาธิสำหรับเด็ก และยังมีผู้ผลิตยาบำรุง ยารักษาโรคของนกจากสมุนไพร จำหน่ายอีกหลายชนิด กลุ่มนี้จึงสามารถจำหน่ายสินค้าดังกล่าวกับผู้เลี้ยงนกเขาชวาได้ปีละหลายๆ ประชาชนสามารถยึดเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมในการขายอาหารอาหารเสริมและยารักษาโรคสำหรับนกเขาชวาได้อย่างแพร่หลาย

นอกจากอาชีพดังกล่าวข้างต้น นกเขาชวายังสร้างอาชีพทางอ้อมให้ชาวจะนะอีกมากมาย อาทิเช่น ช่างไม้ทำกรงผสมพันธุ์ชาย หรือรับจ้างทำตามแบบหรือลวดลายต่างๆ ที่เจ้าของฟาร์มต้องการ ปัจจุบันมีการทำกรงผสมพันธุ์นกด้วยเหล็กหรืออลูมิเนียม ชาวนาหันมาปลูกข้าวนกเขาชวาขายเพราะราคาดีกว่าข้าวเปลือกธรรมดา และยังส่งไปขายยังประเทศเพื่อนบ้านได้ราคาสูงอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับนกเขาชวา เช่น ชมรมนกเขาชวาอำเภอจะนะ กลุ่มผู้ผลิตกรงนกและหัวกรงนก

อำเภอจะนะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์นกเขาชวาเสียงพันธุ์ดี มีชื่อเสียงระดับนานาชาติมานาน สามารถสร้างอาชีพและทำรายได้ให้ชาวจะนะเดือนละประมาณ 10 ล้านบาท มีผลทำให้ชาวจะนะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดปัญหาการว่างงานและอาชญากรรมลงได้ และเป็นเอกลักษณ์ของเมืองจะนะ การเลี้ยงนกเขาชวาจึงเป็นวิถีชีวิตที่สำคัญของชาวจะนะ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2543 : 2-19)

จากการศึกษาเกี่ยวกับอำเภอจะนะ พบว่า ในอดีตมีชาวไทยมุสลิมทางหัวเมืองมลายูอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำประมงและเพาะปลูกจากการบุกเบิกพื้นที่ป่าชายต้วออกไปเป็นชุมชนเกษตรจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบและราบลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 75 เหมาะแก่การทำการเกษตร พื้นที่ของอำเภอจะนะทั้งหมดประมาณ 314,050 ไร่ มีพื้นที่ทางการเกษตรทั้งสิ้น 245,884 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 78.30 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญเรียงตามจำนวนพื้นที่ ดังนี้ ยางพารา นาข้าว และไม้ผลอื่นๆ มีแหล่งน้ำที่สำคัญ 2 สาย คือ คลองสะกอมและคลองนาทับ เป็นแหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการทำการเกษตร คุณภาพน้ำในคลองอยู่ในระดับค่อนข้างสะอาดทั้งสองคลอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนและน้ำที่ชะผ่านพื้นที่ทางการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอจะนะประมาณ 18,526 ครัวเรือน นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 75 ศาสนาพุทธ ร้อยละ 25 จึงมีวัฒนธรรมแบบผสม มีทั้งวัฒนธรรมอิสลามและพุทธศาสนา เป็นครอบครัวเกษตรกร จำนวน 16,549 ครอบครัว ในจำนวนนี้ส่วนหนึ่งเป็นเกษตรกรที่ทำอาชีพที่เกี่ยวข้องกับนกเขาชวา เพราะอำเภอจะนะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์นกเขาชวาเสียงพันธุ์ดี มีชื่อเสียงระดับนานาชาติมานาน สามารถสร้างอาชีพและทำรายได้ให้ชาวจะนะเดือนละประมาณ 10 ล้านบาท จากการทำกรงนก การทำฝักหลุมกรงนก การทำหัวกรงนก การทำตะขอเกี่ยวกรงนก การปลูกข้าวเปลือก

ไว้หนัก นอกจากนั้นยังมีการรวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับนกอเขาชาวา เช่น ชมรมนกอเขาชาวาอำเภอจะนะ กลุ่มผู้ผลิตกรงนกและหัวกรงนก ซึ่งมีผลทำให้ชาวจะนะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดปัญหาการว่างงานและอาชญากรรมลงได้ และเป็นเอกลักษณ์ของเมืองจะนะ การเลี้ยงนกอเขาชาวาจึงเป็นวิถีชีวิตที่สำคัญของชาวจะนะ

4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกอเขาชาวา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นประสบการณ์ทางด้านความรู้ ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนความสามารถทางสติปัญญา ความชำนาญในการปรับตัวและดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์และเป็นความรู้เฉพาะท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวมและรอบด้านเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญามักจะปรากฏให้เห็นในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรทางสังคมในท้องถิ่นเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม นอกจากนั้นยังสามารถเห็นได้จากแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเครือขาย ตลอดจนแบบแผนการใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ ป่า ซึ่งจะเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนคุณค่าทางศีลธรรมของสังคมนั้น ได้อย่างดี แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า สังคมนั้นจะต้องมีอิสระและมีความเป็นตัวของตัวเองพอสมควร

การศึกษาถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกอเขาชาวา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงความเชื่อเกี่ยวกับนกอเขาชาวา ที่มีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนทางศาสนาที่มีการเคารพต่อธรรมชาติ ต่อเพื่อนมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรเพื่อการยังชีพอย่างยั่งยืน ซึ่งเกิดเป็นกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้ สังคม ปรับประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์แก่สมาชิกของชุมชนจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม

มนุษย์ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ความจริงชุดหนึ่ง มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจว่า ความจริงนั้นคืออะไรและมีความหมายอย่างไร มนุษย์จำเป็นต้องมีกรอบหรือตัวแบบ เพื่อที่จะบอกได้ว่าเรามีความรู้สึกรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวอย่างไร เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตไปตามการแปลความหมายของความจริงชุดนั้น มนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมจึงสร้างตัวแบบของสถานการณ์ที่พวกเขาเผชิญอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมายและใช้ชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพและน่าพึงพอใจ มักแสดงออกในรูปของความเชื่อ พิธีกรรม การสร้างจารีตประเพณีขึ้นมาในสังคม เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดระบบความสัมพันธ์

ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและมนุษย์กับธรรมชาติ มีการผลิตซ้ำผ่านสมาชิกของสังคม รุ่นแล้วรุ่นเล่า

ศาสนาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ช่วยให้มนุษย์แปลหรือสร้างความหมายให้กับชีวิต ศาสนาช่วยให้มนุษย์เข้าใจโลก จักรวาลและความเป็นจริงที่อยู่รอบตัว ระบบความเชื่อทางศาสนาถูกใช้เป็นเกณฑ์สำคัญในการตัดสินความจริง ความดี ความงาม และเป็นรากฐานของโลกทัศน์ที่มนุษย์พัฒนาขึ้นในชีวิต ในอีกมุมหนึ่ง ระบบความเชื่อทางศาสนาเป็นพื้นฐานอำนาจทางศีลธรรมในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ความเชื่อทางศาสนาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา (ยศ สันตสมบัติ, 2542 : 175-176)

ข้อมูลจากชมรมนกเขาชวา อำเภอจะนะ ยืนยันว่า ผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะ คิดเป็นร้อยละ 98 ของประชากรทั้งอำเภอ ส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม (สำนักงานอำเภอจะนะ, 2546 : 4) การดำเนินชีวิตประจำวันของมุสลิมตั้งแต่การกิน การอยู่ การครองเรือน การประกอบอาชีพ ฯลฯ ผูกพันอยู่กับศาสนาอิสลามอย่างแน่นแฟ้น ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ก็มีบ่อเกิดมาจากศาสนา เพราะมุสลิมยึดพระคัมภีร์อัลกุรอาน และแนวทางการดำเนินชีวิตของศาสดาหรือท่านนบีมุฮัมมัดเป็นแม่บทในการดำเนินชีวิตประจำวันของตน และจากการศึกษา พบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะ ได้ยึดหลักคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัดที่ว่าด้วยเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน มาปรับใช้กับการเลี้ยงนกเขาชวา ดังนี้

“สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ ระหว่างฟ้ากับดิน เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมา ควรอนุรักษ์ไว้ อย่าให้สูญสลายไป เช่น นกเขาชวาเป็นทรัพยากรธรรมชาติ หากไม่มีการผสมพันธุ์ ปัจจุบันจะสูญพันธุ์ไปนานแล้ว เนื่องจากการล่าและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ จึงมีการอนุรักษ์สายพันธุ์นกเขาชวา โดยผู้ผสมพันธุ์นกเขาชวามีการเลือกประเภทนกที่จะผสมพันธุ์ทุกประเภท ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ประเภทใดประเภทหนึ่งสูญหาย” (สัมภาษณ์สะมะแอ อิสอ : 18 ตุลาคม 2546) และ “ต้องดูแลนกเขาชวาเหมือนกับดูแลตัวเอง เพราะถือนกเขาชวาก็มีชีวิตเหมือนกัน ทำให้ต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเลี้ยงนกเขาชวา” (สัมภาษณ์คอเลาะ ดาราแม : 17 ตุลาคม 2546)

“การทำลายสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นบาป เพราะเป็นสิ่งที่พระเจ้าให้มาเพื่อให้มนุษย์ได้มาอยู่อาศัย และทำมาหากิน ถ้าผู้ใดทำลาย จะถือว่าผู้นั้นเป็นบาป เช่น ไม้ไผ่ที่นำมาทำทรง มีการปลูกทดแทน เพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติ จะทำให้มนุษย์ไม่เดือดร้อน สามารถประกอบอาชีพได้” (สัมภาษณ์เจ้หลง เจ็น : 19 ตุลาคม 2546) โลกที่เราอาศัยอยู่นี้ เป็นวัตถุธาตุ ย่อมมีการแตกสลาย เช่นเดียวกับวัตถุอื่นๆ ตามกฎแห่งการกำหนดศภาวะของอัลลอห์ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ตลอดเวลา จนกว่าจะสิ้นลมหายใจ เพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยและ

เสื่อมถอยลง มนุษย์จึงต้องมีการผลิตใหม่เพื่อทดแทน ต้องมีการศึกษา ค้นคว้า ปรับตัวตามสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ในการเล่นนกอเขาวัว มีทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและมุสลิม มีตั้งแต่ข้าราชการ เศรษฐี ชาวบ้านที่หาเช้ากินค่ำ ทั้งชาวไทย ชาวมลายูเซีย ชาวอินโดนีเซีย ทำให้มีการพบปะกันระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ไม่แบ่งแยก เพราะตามหลักศาสนาอิสลาม กำหนดให้มุสลิมทุกคน ไม่ว่าชาติใด ภาษาใดเป็นพี่น้องกัน และมีหน้าที่กระทำความดีต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายทั่วโลก

“วันศุกร์ไม่เริ่มต้นนำเอาอกเขาวัวมาเลี้ยง ห้ามจับนก ไม่ทำการซื้อขาย เพราะวันศุกร์เป็นวันใหญ่ทางศาสนาอิสลาม ต้องหยุดกิจกรรมต่างๆ โดยเชื่อว่าเป็นวันที่พระเจ้าให้มนุษย์พักผ่อน เป็นวันสำหรับการพบปะสังสรรค์ระหว่างสังคมด้วยกัน” (สัมภษณ์คณิน หล้าขุน : 28 พฤศจิกายน 2546) ในวันศุกร์ มุสลิมมีการละหมาดร่วมกันที่มัสยิด มีการขอขอบคุณพระเจ้าที่ช่วยให้พวกเขาได้ทำมาหากินและดำรงชีวิตอยู่ โดยก่อนละหมาดยังมีการให้หลักคำสอนแนวทางประพฤติกฎปฏิบัติตน ให้เลิกกระทำในสิ่งที่ไม่ดี เลิกทำบาป ทำสิ่งที่ดีบุญ

นอกจากนี้ ยังมีการขอขอบคุณพระเจ้าที่ทรงประทานนกเสียงดีมาให้ด้วยการทำข้าวเหนียวเลี้ยงแขกและเชิญโต๊ะอิหม่ามมาให้พรที่บ้าน (สัมภษณ์มะแอ หมั่นสนิท : 18 ตุลาคม 2546)

จากการศึกษา ทำให้เห็นว่า กลุ่มผู้เลี้ยงนกอเขาวัวในอำเภอจะนะเป็นชุมชนมุสลิมยึดพระคัมภีร์อัลกุรอาน และแนวทางการดำเนินชีวิตของศาสดาหรือท่านนบีมูฮัมมัดเป็นแม่แบบในการดำเนิน ชีวิตประจำวันของตน ในการเลี้ยงนกอเขาวัวในอำเภอจะนะ ได้มีการปรับประยุกต์ความเชื่อในหลักคำสอนเพื่อให้มีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศาสนาด้วย ทำให้มีความเชื่อเกี่ยวกับนกอเขาวัวที่มีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนทางศาสนาที่มีการเคารพต่อธรรมชาติ ต่อเพื่อนมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรเพื่อการยังชีพอย่างยั่งยืน

4.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับนกอเขาวัว

นกอเขาวัวเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความใกล้ชิดกับคนเรามาช้านาน และผู้เลี้ยงก็มีทุกระดับหลายเชื้อชาติ ซึ่งต่างก็มีตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับนกอเขาวัวแตกต่างกันไปตามลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ ในประเทศอินโดนีเซีย มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า นกการเวก ซึ่งเป็นนกพญาสัตว์ปีก เป็นนกไม่มีขา ไม่ต้องหากินเองแต่มีชีวิตอยู่ได้ ใค้ออกไข่ 3 ใบ ไข่ใบแรกวางไข่ที่เกาะบาหลี่ ไข่ฟักออกมาเป็นนกอเขาวัว ไข่ใบที่สองวางไข่บนแผ่นดิน ไข่ฟักออกมาเป็นงูเหลือมปากเปิด ซึ่งเป็นสัตว์มงคล เป็นสัตว์โชคโลก ไข่ใบที่สามวางไข่ในทะเล ไข่ฟักออกมาเป็นมังกร ทำให้คนอินโดนีเซียมีความเชื่อเกี่ยวกับนกอเขาวัว ว่าเป็นนกศักดิ์สิทธิ์ คนอินโดนีเซียจึงนิยมเลี้ยงนกอเขาวัวมากกว่า 700 ปีแล้ว

ในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากเป็นประเทศมุสลิม ในอดีต ไม่มีบ่อนการพนัน ไม่มีไนต์คลับไม่มีสถานบันเทิง อาบอบนวด ทำให้เบื่อบาเซ่น รัฐบาลมาเลเซียจึงส่งเสริมให้คนเล่นนกเขาชาวา จึงมีความนิยมเล่นนกเขาชาวกันทั่วทั้งประเทศ เพราะการเล่นเป็นพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ การเล่นนกเขาชาวาจึงเป็นการปรับตัวของมนุษย์ให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมที่มีกฎเกณฑ์แบบแผนการประพฤติปฏิบัติของสังคมมุสลิม ทำให้ผ่อนคลายความเครียดของอารมณ์ และช่วยบรรเทาข้อขัดแย้งระหว่างมนุษย์ที่เกิดขึ้นด้วย

สำหรับประเทศไทย มีการเลี้ยงนกเขาชวามากกว่า 350 ปี โดยเฉพาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับประเทศอินโดนีเซียและประเทศมาเลเซีย ทำให้มีความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถจำแนกความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวา ในอำเภอจะนะออกเป็นความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวาที่ให้คุณให้โทษและความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวาเสียดี (จิรพันธ์ สุขปาละ, 2538 : 143-148) ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวาที่ให้คุณให้โทษ

นกเขาชาวาเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความใกล้ชิดกับคนเรามาช้านาน และผู้เลี้ยงก็มีทุกระดับต่างก็มีความเชื่อว่าลักษณะต่างๆ ของนกเขาชาวาจะส่งผลที่ให้คุณและโทษต่อผู้เลี้ยง ความเชื่อเหล่านี้ได้ผูกพันอยู่กับผู้เลี้ยงนกเขาชาวาโดยตลอด ดังปรากฏหลักฐานเป็นตำราฉบับต่างๆ ที่กล่าวถึงความเชื่อในการดูแลลักษณะนกเขาชาวาที่ดี ได้แก่ พระราชดำรับในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และดำรับของพระยาบดินทร์เดชาอนุชิตกับตำราหลวงทิพวาที

ประกอบ วรรณประเสริฐ (2528 : 80-125) ได้อธิบายถึงการดูนกเขาลักษณะดีตามพระราชดำรับในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า ลักษณะนกดีตามตำรามี 59 ลักษณะ เช่น นกสร้อยรอบคอ เรียกว่า มงคลอ้อมแก้ว จะกันอุบาทว์และช่วยให้ผู้เลี้ยงมีความสุข นกที่แข่งแตกเรียกนาคบาศ คือ ทุกเกล็ดจะมีเส้นแตกแยกจะป้องกันศัตรู นกที่มีนาคทองมังกร คือ มีลายสีแสดตลอดทั้งหลัง จะมีเสน่ห์และมีทรัพย์ นกที่มีพญาราชหงษ์ คือ ลักษณะปากบนใหญ่ บริเวณปลายปาก ปากล่างข้อย จะทำให้มีความสุข มีมงคล นกที่มีแซมขาวท่าไฟเบี่ย คือแซมขาวในที่ใดที่หนึ่งก็ถือว่าให้คุณให้ลาภ นกที่มีขนสีดำ หมายถึงต้องดำทั้งตัว จะคุ้มครองไม่ให้เกิดภัย นกที่มีกรงปิดตลอด เป็นร่องลึกตั้งแต่หน้าอกถึงโคนหางจะส่งเสริมให้มีอำนาจ นกที่มีแข้งแดง ป้องกันขโมย นกที่ขนกล้วยจะไรกับทุกข จะป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับบ้านเรือน

ดำรับคุณลักษณะของนกเขาชาวาที่ให้คุณในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จะมีลักษณะที่กล่าวไว้เหมือนกันกับดำรับคุณนกเขาชาวาของพระบาทสมเด็จพระ

นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และตำรับของพระยาบดินทร์เดชาฯ ษิตกับตำราหลวงทิพวาที เพียงแต่แตกต่างกัน บ้างเล็กน้อยในรายละเอียดเท่านั้น

ผู้ที่เลี้ยงนกเขาชวาในประเทศไทยจึงมักใช้ความรู้ตามตำรา การดูแลลักษณะ นกเขาชวาคงกล่าวข้างต้นใช้ในการพิจารณาลักษณะของนกเขาชวาที่จะนำมาเลี้ยงเป็นหลัก การเลี้ยง นกเขาชวาของชาวอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ในช่วงสมัยก่อนก็เช่นเดียวกัน ก็ได้้นำความรู้ด้านนี้ มาใช้ ผู้เลี้ยงนกเขาชวานิยมจับเอานกป่ามาเลี้ยง ในสมัยนั้นมีความเชื่อกันว่านกเขาชวาเป็นนกแห่ง โชคลาภ หรือเป็นเครื่องรางของขลังชนิดหนึ่ง หากใครมีนกที่ลักษณะดีเช่น เกล็ดดี ขนดี รูปปาก ดี ซึ่งเรียกกันว่านกตามตำราสามารถคุ้มครองภัยพิบัติต่างๆ ได้ เช่น อักสิลภัย วาตภัย โจรภัย และ อาจนำมาซึ่งโชคลาภ ทำให้เจ้าของกลายเป็นเศรษฐีได้ แม้ว่าปัจจุบันนี้ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จะนิยมเลี้ยงนกเขาชวาที่เป็นนกลูกผสม ซึ่งเกิดจากการผสมพันธุ์ของผู้เลี้ยงเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มี ชาวบ้านในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาส่วนหนึ่งยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของนกเขาชวาว่า จะส่งผลให้คุณและโทษต่อผู้เลี้ยง

นกเขาชวาที่ผู้เลี้ยงเลี้ยงไว้จะส่งผลให้คุณและโทษต่อผู้เลี้ยง โดยที่อาจจะ รับทราบได้ด้วยความฝันและประสบการณ์ที่ได้พบมากับตนเอง จากการสัมภาษณ์ นายสมมะแอ อีสอ อายุ 65 ปี เล่าว่า “นกเขาชวาที่มีเกล็ด นับได้ 36 เกล็ด เป็นนกอุบาทว์เอาไว้ในบ้านไม่ได้ แต่ เจ้าของคิดว่าสามารถแต่งได้ โดยเอาเม็ดไปผ่าเกล็ดนกให้กลายเป็น 37 เกล็ด แล้วอยู่มาวันหนึ่ง ได้เอา เม็ดเหล่านั้นไปสอยทางกล้วย มีดเค็ดเข้าตาจนตาบอด” (สัมภาษณ์สมมะแอ อีสอ : 18 ตุลาคม 2546)

จากการให้สัมภาษณ์ของนายถวิล จินตนา อายุ 77 ปี เลี้ยงนกเขาชวามากกว่า 50 ปี ได้เล่าว่า “นกเขาชวาเป็นนกศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่นิยมกินนกเขาชวา นกบางตัวให้คุณให้โทษกับผู้ เลี้ยง เช่น นกปากเหม็น จะทำให้โชคไม่ดี ไม่ให้คุณกับผู้เลี้ยง จึงไม่นิยมเลี้ยง แต่นกที่ร้องเสียงว่า กลัวอะไรกับทุกข์ นิยมเลี้ยง” (สัมภาษณ์ถวิล จินตนา : 29 พฤศจิกายน 2546) สอดคล้องกับการให้ สัมภาษณ์ของนายมุฮัมมัด อิดิง อายุ 34 ปี ผู้สืบทอดการเลี้ยงนกเขาชวาจากป๊ะ (พ่อ) ที่ว่า “คน จะนะถือว่านกเขาเป็นนกศักดิ์สิทธิ์ ต้องมีอย่างน้อยสัก 1-2 ตัวไว้ในบ้าน” (สัมภาษณ์มุฮัมมัด อิดิง : 26 มิถุนายน 2546)

ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวาที่ให้คุณและโทษ นอกจากส่งผลต่อการจับนก ป่ามาเลี้ยงแล้ว เพราะนกเขาชวาที่จับมาได้จะต้องผ่านการดูแลตามตำราที่ให้คุณให้โทษแก่ผู้ เลี้ยง คนที่ไม่ชำนาญในการดูแลลักษณะของนกจริงจึงไม่กล้านำเอานกเขาชวาป่ามาเลี้ยง เพราะเกรงจะ ให้โทษต่อตนเองและครอบครัว ยังเป็นความเชื่อที่ทำให้ผู้เลี้ยงนกเขาชวาในสมัยก่อนเลือกจับนกเขา ชวาป่าตัวที่ต้องการและมีความสมบูรณ์เท่านั้น เช่น

“นกปากเหม็น ตามตำราบอกว่าห้ามเลี้ยง เพราะนกเขาชวาตัวนั้นไม่สบาย เลยกปากเหม็น นกหาง 15 เส้น เป็นบารมีของบ้าน ควรเลี้ยง เนื่องจากตามปกตินกเขาชวาจะมีขนหาง 14 เส้น ถ้านกตัวใดมีถึง 15 เส้น แสดงว่านกตัวนั้นมีความสมบูรณ์เต็มที่” (สัมภาษณ์กานนท์ เต็มสังข์ : 29 พฤศจิกายน 2546)

ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของนกเขาชวาที่ส่งผลดีหรือผลร้ายต่อผู้เลี้ยงยังคงเป็นที่เชื่อกันโดยทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคำบเลอบริเวณรอบนอกของอำเภอจะนะ ทั้งนี้อาจเนื่องจากสภาพธรรมชาติยังสมบูรณ์ยังมีนกเขาชวาป่าอาศัยอยู่มาก และผู้เลี้ยงก็เลี้ยงเพราะใจรัก ไว้คอยฟังเสียงอันไพเราะเป็นเพื่อนได้ในยามเหงา และด้วยความเชื่อว่านกเขาชวาที่ตนเลี้ยงไว้มีลักษณะดี จะส่งผลให้ตนเองและครอบครัวมีความสุขมากกว่าที่จะเลี้ยงเพื่อการแข่งขันประกวดเสียงเหมือนผู้เลี้ยงนกเขาชวาลูกผสมโดยทั่วไป

2) ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวาเสียงดี

ในสมัยก่อนนิยมประกวดนกเขาชวาที่มีลักษณะดี ตรงตามตำราเพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันนี้ความนิยมดังกล่าวได้หมดสิ้นไป แต่กลับนิยมประกวดแข่งขันเสียงนกเขาชวาแทน นกเขาชวาที่ใช้แข่งขันประกวดเสียงจะเป็นนกเขาชวาลูกผสมทั้งหมด ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของนกเขาชวาที่ส่งผลให้คุณและโทษต่อผู้เลี้ยงก็ได้ลดความนิยมลงไปด้วย ทั้งนี้เพราะนกเขาลูกผสมเป็นกรรมวิธีที่คนเราคิดขึ้น ไม่ได้เป็นนกที่มาจากป่าตามธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์ ผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงนกเขาชวามานานต่างก็มีความเห็นเกี่ยวกับการคัดเลือกนกเขาชวาที่ดีเลี้ยงเพื่อการแข่งขัน โดยพิจารณาจากน้ำเสียงและจังหวะ นกที่จะคัดเลือกไว้นั้นต้องมีจังหวะที่ชัดเจน มีน้ำเสียงดี คือ มีกระแสดความกังวานของเสียงขึ้น นอกจากนั้น ยังดูจากรูปร่างและลักษณะภายนอกของนกที่มีความสมบูรณ์เต็มที่

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของนกเขาชวาที่เสียงดี ผู้เลี้ยงนกเขาชวายังมีความเชื่อเกี่ยวกับการมีนกเขาชวาเสียงดี ชนะในการแข่งขันไว้ในครอบครอง เช่น

“การแข่งขันนกเขาชวาเสียง ไม่ใช่การพนัน เป็นการแข่งเพื่อเกียรติ รางวัล ไม่ได้มีมูลค่ามากมาย เช่น แข่งที่นราธิวาส รางวัลไม่เกิน 2,000 บาท แต่มีคนไปแข่งเยอะ แข่งเอาถ้วยรางวัลของในหลวง เป็นเกียรติมากถ้าได้ถ้วยรางวัลพระราชทาน นอกเหนือจากนั้น การไปแข่งขันนกเขาชวาได้เข้าสังคม พบปะพรรคพวก ใครมีนกดี นกมีชื่อเสียง เป็นคนมีบุญบารมี เป็นสิริมงคล เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เป็นการโฆษณาฟาร์มไปด้วย” (สัมภาษณ์อับดุลเลาะห์ อี้ดิง : 26 ตุลาคม 2546)

นกเขาชาวที่เลี้ยงเพื่อการแข่งขันนกเขาชาวเสียง ทำให้ผู้เลี้ยงนกเขาชาวต้องมีการดูแล และต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ ต่างกับการเลี้ยงนกเขาชาวเพื่อไว้ฟังเสียงตามบ้านโดยทั่วไป เพราะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่อาจจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของเสียงนก

“การเลี้ยงนกเขาชาวเลี้ยงเพื่อฟังเสียงขัน ไม่ใช่เลี้ยงไม่ให้ตายอย่างเดียว นกเขาชาวเป็นนกที่อ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อมมาก อากาศต้องดี น้ำต้องสะอาด อาหารต้องสะอาด ข้าวสารที่ใช้สารเคมีในการปลูกนกจะกินไม่ได้ กลิ่นยาอันตราย กลิ่นจากโรงงานจะส่งผลกระทบต่อขนอย่างมาก นกจะไม่ขัน ไม่สบาย” (สัมภาษณ์สมะเอน มะชะเหริน : 20 ตุลาคม 2546)

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า สามารถจำแนกความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวในอำเภอจะนะออกเป็นความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวที่ให้คุณให้โทษและความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวเสียงดี ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะให้คุณให้โทษทำให้ผู้เลี้ยงนกเขาชาวเลือกนกเขาชาวป่าตัวที่ต้องการและมีความสมบูรณ์เท่านั้นมาเลี้ยง และความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชาวเสียงดีทำให้ผู้เลี้ยงนกเขาชาวต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่อาจจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงของนก ความเชื่อทั้ง 2 ความเชื่อส่งผลให้ผู้เลี้ยงนกเขาชาวต้องเลือกและเลี้ยงนกเขาชาวของตนให้มีความสมบูรณ์ ซึ่งนกเขาชาวจะมีความสมบูรณ์จนสามารถมีเสียงที่ดีมีคุณภาพได้นั้น ผู้เลี้ยงนกเขาชาวต้องจัดสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับนก

4.2.2 กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญประกอบด้วย ความรู้และระบบความรู้หลายๆ อย่างของชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์กัน เกิดขึ้นจากการเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง มีการสั่งสมความรู้และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มีการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ความรู้ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นและสอดคล้องกับระบบนิเวศ โดยเฉพาะในการอนุรักษ์ ส่วนมากจะเป็นการปรับประยุกต์จากวัฒนธรรมส่วนที่มองไม่เห็น คือ การประยุกต์ตัวคุณค่าที่แฝงเร้นอยู่ในซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจที่ละเอียดอ่อน เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเองเป็นหลัก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2539 : 236-237) การศึกษาถึงกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชาว ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชาว การสั่งสมและถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ความรู้ในการเลี้ยงนกเขาชาวมาใช้ในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การเรียนรู้

การเรียนรู้ของผู้เลี้ยงนกเขาชาวในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอาศัยประสบการณ์จาก

การสังเกต จดจำพฤติกรรมของนกเขาชวาป่าและสภาพแวดล้อมที่นกเขาชวาอาศัยอยู่ ขณะไปจับนกป่ามาเลี้ยง และอาศัยประสบการณ์จากการเลี้ยงนกด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้การจัดสภาพแวดล้อมและการดูแลนกเขาชวาที่สอดคล้องกับธรรมชาติของนกเขาชวา จนสามารถเพาะพันธุ์และผสมพันธุ์นกเขาชวาเลี้ยงได้

ในการเลี้ยงนกเขาชวาเป็นการเลี้ยงเพื่อฟังเสียงขัน และตามธรรมชาติของการร้องของนกเขาชวาจะบินเกาะบนกิ่งไม้ที่สูง ดังนั้น ผู้เลี้ยงนกเขาชวาจึงต้องจัดให้มีที่โงนกเขาชวาเพื่อฟังเสียงอันชัดเจนของนกที่จะออกเสียงได้ตามธรรมชาติ ซึ่งจากการสัมภาษณ์นายสมศักดิ์ วรรณนะ อายุ 53 ปี นายสนามสนามหัวสะพาน กล่าวว่า “สนามแข่งขันนกเขาชวา ต้องมีลักษณะเป็นธรรมชาติ โลง กว้าง สงบ ใกล้เคียงเสียงรบกวนน้อย สะอาดร่มรื่น มีต้นไม้รอบและต้องไม่มีมลพิษทางอากาศ” (สัมภาษณ์สมศักดิ์ วรรณนะ : 17 ตุลาคม 2546)

นอกจากการเรียนรู้ด้วยตัวเองแล้ว ยังมีการเรียนรู้และถ่ายทอดภายในครอบครัว โดยบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นภรรยาหรือลูกๆ โดยเฉพาะผู้ชายก็มีโอกาสที่จะช่วยเหลือผู้นำครอบครัวที่ประกอบอาชีพเลี้ยงนกเขาชวาได้ โดยคอยช่วยเหลือดูแลในเรื่องอาหารและน้ำในยามที่หัวหน้าครอบครัวติดภารกิจนอกบ้านในบางครั้ง ทำให้ลูกชายได้เรียนรู้วิธีการเลี้ยงและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลนกเขาชวาโดยการสังเกตจากผู้เป็นพ่อ

ในการเลี้ยงนกเขาชวา ผู้เลี้ยงนกเขาชวาส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีความเชื่อว่า นกเขาชวาเป็นสิ่งที่พระเจ้าให้มา ควรอนุรักษ์ไว้ อย่าให้สูญสลายไป เด็กผู้ชายที่เติบโตมาในครอบครัวที่มีผู้เลี้ยงนกเขาชวาก็จะเรียนรู้และสืบทอดความเชื่อดังกล่าว สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายมุฮัมหมัด อิดิง อายุ 34 ปี ผู้สืบทอดการเลี้ยงนกเขาชวาจากป๊ะ (พ่อ) ที่ว่า “คนจะนะถือนกเขาเป็นนกศักดิ์สิทธิ์ ต้องมีอย่างน้อยสัก 1-2 ตัวไว้ในบ้าน” (สัมภาษณ์มุฮัมหมัด อิดิง : 26 มิถุนายน 2546)

จากการสัมภาษณ์ นายอาแซ หัดชะเหม็ม อายุ 38 ปี ผู้สืบทอดการเลี้ยงนกเขาชวาจากรุ่นทวด รุ่นปู่ รุ่นพ่อ มาสู่รุ่นตนเองเป็นรุ่นที่ 4 ได้เล่าว่า “เรียนรู้การเลี้ยงนกเขาชวาจากการสังเกตและช่วยพ่อเลี้ยงนก ช่วยเอานกเขาชวามาโยงขึ้นเสา พ่อสอนการฟังเสียง แล้วอาศัยประสบการณ์ในการเลี้ยงนกเป็นครู ไม่ได้ดูจากหนังสือเลย” (สัมภาษณ์อาแซ หัดชะเหม็ม : 25 มิถุนายน 2546)

นอกจากนั้น ยังมีการเรียนรู้จากความสัมพันธ์ภายในชุมชน เนื่องด้วย ผู้นิยมเลี้ยงนกในอำเภอจะนะมักจะพบปะพูดคุยกันทุกวันที่ร้านน้ำชา ซึ่งนักนิยมเลี้ยงนกจะนำนกของตนไปโยงและพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องของนกเขาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารกรงขังเดี่ยว กรงผสม รูปร่าง เสียงขัน เป็นอย่างไร เป็นนกของใคร และนกตัวไหนจะผสมกับนกตัว

ไหนด จากการศึกษาแลกเปลี่ยนนำไปสู่การทดลองปฏิบัติต่อไป และการพบปะพูดคุยที่ร้านน้ำชา มีการปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นการพูดคุยที่ไม่มีการเบื้อหน่าย ยิ่งคุยยิ่งเพลินและเพิ่มความรู้อย่างเข้าใจแก่ผู้นิยมเลี้ยงนก

การเรียนรู้ในการเลี้ยงนกเขาของผู้อย่างนกเขาในอำเภอจะนะ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ชีวิต โดยเริ่มจากการเรียนรู้ในครอบครัว ผู้สืบทอดในการเลี้ยงนกเขาทั้งหมดจะเป็นเด็กผู้ชาย ได้เรียนรู้การเลี้ยงนกเขาจากการสังเกตจากผู้เป็นพ่อ นอกจากการเรียนรู้ที่เริ่มจากครอบครัวแล้ว ยังมีการเรียนรู้จากความสัมพันธ์ภายในชุมชน

2) การสั่งสมและถ่ายทอดความรู้

การสั่งสมและถ่ายทอดความรู้ในการเลี้ยงนกเขา เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเรียนรู้ โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองและที่ผู้อื่นถ่ายทอดให้ ถูกสั่งสม กลั่นกรองและประเมินแล้วว่าสามารถนำมาปรับใช้ในการเลี้ยงนกเขาและสามารถถ่ายทอดแก่บุคคลอื่นได้ อันเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้และสื่อความหมายเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนและบุคคลภายนอกได้เข้าใจเหตุผลและเห็นคุณค่าความรู้ที่ถ่ายทอดให้ ซึ่งมีวิธีคิดที่มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

ในการเลี้ยงนกเขา กลุ่มผู้อย่างนกเขาได้สั่งสมความรู้เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับธรรมชาติของนกเขา และถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวแก่ลูกหลานของตน ทำให้คนรุ่นใหม่ อายุ 20 ปี เศษ สนใจการเลี้ยงนกเขามากขึ้น เพราะโตมาจากพ่อที่เลี้ยงนก มีการเรียนรู้การเลี้ยงนกแล้วสืบทอดการเลี้ยงนกจากพ่อ (สัมภาษณ์วีรช จิระโร : 25 พฤศจิกายน 2546)

นอกจากการถ่ายทอดประสบการณ์ในการเลี้ยงนกเขาภายในครอบครัว และเครือญาติ จากพ่อสู่ลูก จากพี่สู่น้อง จากพี่เขยสู่น้องเขยแล้ว ในแต่ละหมู่บ้านจะมีสนามย่อยสำหรับแข่งขันนกเขาที่มีการจัดแข่งขันเกือบทุกวัน สลับหมุนเวียนไปในแต่ละสนาม เช่น สนามหัวสะพาน จะจัดแข่งขันนกเขาทุกบ่ายวันอาทิตย์ สนามบ้านดิน แข่งนกใหญ่ทุกวันอังคาร ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ปรับปรุงพันธุ์นกเขา และการพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชุมชนและส่งผลกระทบต่อการเลี้ยงนกเขา และสมาชิกในแต่ละสนามย่อยยังได้รวมกลุ่มกันเป็นชมรมนกเขา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

จากการรวมกลุ่ม ทำให้เกิดการต่อยอดความรู้และผลิตซ้ำความคิด ความเชื่อให้นกเขาได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอจะนะ ที่ทำหน้าที่มากกว่าการเลี้ยงนกเขาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น แต่นกเขาทำหน้าที่สืบทอดวิถีชีวิตของคนอำเภอจะนะ ดังที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายสมะแอ มะชะเหริน อายุ 36 ปี ซึ่งเล่าว่า “ผมเริ่มเลี้ยงนกเขามาตั้งแต่อายุ 16

ปี สาเหตุที่เลี้ยง ผมคิดว่า การเลี้ยงนกเป็นเรื่องของการสืบทอดสายเลือดอย่างหนึ่งของคนอำเภอ จะนะ เด็กๆ อำเภอจะนะเกิดมาก็เห็นนกเขาชวาแล้ว อย่างตัวผมเกิดมาก็เริ่มเห็นพ่อผมเลี้ยงนกเขาชวาอยู่แล้ว ซึ่งก็รู้สึกชอบมาตั้งแต่เด็กๆ เริ่มตั้งแต่อยากจะมีนกเขาชวาเป็นของตนเอง ผมคิดว่าเด็กอำเภอจะนะจำนวนมากคิดแบบผม ไม่ใช่ใครจะเลียนแบบใคร แต่เป็นความฝันที่สืบทอดกันมา” (สัมภาษณ์สะมะแอ มะชะเหริน : 20 ตุลาคม 2546)

ผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะ ได้ใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาจากอดีต และมีผู้ถ่ายทอดให้ในรูปความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน มาปรับใช้ให้เหมาะสมมากขึ้นกับสถานการณ์ปัจจุบัน ในการสั่งสมความรู้นั้น ไม่ได้มีการบันทึกอย่างเป็นทางการแต่อาศัยการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่มีต่อความเชื่อ ผ่านระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ที่มีการถ่ายทอดความรู้เพื่อก่อให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นเพื่อความอยู่รอดของชุมชน

3) การปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ความรู้

การปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ความรู้ในการเลี้ยงนกเขาชวาจากการรวมกลุ่มเป็นชมรมนกเขาชวา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ทำให้ผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะ ซึ่งมีอยู่ถึง ร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมดได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับการแข่งขันนกเขาชวา การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนซึ่งนกเขาชวาที่ตนรักอาศัยอยู่ ทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวาเกิดความตระหนักในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน นอกจากนั้นยังมีการประยุกต์คำสอนตามหลักศาสนาอิสลาม ที่ว่า สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ ระหว่างฟ้ากับดินเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมา ควรดูแลรักษา การทำลายถือว่าเป็นบาป

นายมุฮัมมัด อิดิง อายุ 34 ปี สมาชิกชมรมผู้เลี้ยงนกเขาชวา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้เล่าว่า “ชมรมมีการประชุมปรึกษาหารือถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน อย่างกรณีโครงการก่อสร้างโรงแยกก๊าซและท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย ชมรมมีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันว่า ไม่เห็นด้วยกับโครงการดังกล่าวที่จะมาดำเนินการที่อำเภอจะนะ เพราะแค่วันชูปก็ทำให้นกเสียงแหบได้ แล้วโครงการดังกล่าวซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง นกจะอยู่ไม่ได้ ทำให้คนที่มืออาชีพเกี่ยวข้องกับนกเขาชวาอยู่ไม่ได้ด้วย” (สัมภาษณ์มุฮัมมัด อิดิง : 26 มิถุนายน 2546)

กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จึงได้ออกแถลงการณ์ไม่เห็นด้วยกับโครงการท่อส่งก๊าซ โรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โดยให้เหตุผลว่า นกเขาชวาเป็นสัตว์ที่อ่อนไหวกับสิ่งแวดล้อมมาก อากาศ น้ำและแสงแดดมีผลต่อเสียงและการดำรงชีวิตของนกทั้งสิ้น นกเขาชวาเสียงดีจึงต้องมีการดูแลอย่างดี กลิ่นฉุนของ

พริก ควันไฟ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ควันยากันยูง การเปลี่ยนแปลงของอากาศ ทำให้นก
ราคาเป็นแสน ราคาตกกลายเป็น “นกโหล” ราคาไม่กี่ร้อยบาทได้ทันที

นกเขาชวาได้กลายมาเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สร้างรายได้ หล่อเลี้ยงเกษตรกรที่
ทำอาชีพเกี่ยวข้องกับนกเขาชวา นายหะหมะลี หะหะลา (อัมพร แก้วหนู, 2544 : 22) ผู้เลี้ยงนกเขาชวา
มากกว่า 30 ปี กล่าวว่า คนจะนะต้องยอมรับว่า วิถีชีวิตผูกพันกับนกเขาชวามาช้านาน นกที่มีชื่อเสียง
ราคาสูง เกิดที่จะนะ คนจะนะหลายหมู่บ้านไม่ได้ทำงานอื่นเลย ทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับนกเขาชวา
ตั้งแต่ทำกรงนก ทำฟ้าคลุมกรงนก ทำหัวกรงนก ทำตะขอเกี่ยวกรงนก ปลุกข้าวเปลือกให้นก ซึ่ง
ธุรกิจพวกนี้เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงชุมชนมาได้ตั้งแต่อดีต การดำรงอยู่หรือหายไปของนกเขาชวา จึงมี
อิทธิพลต่อคนจะนะ จนทำให้นกเขาชวามีความสำคัญต่ออำเภอจะนะ ทำให้เกิดการดูแล
สภาพแวดล้อมในชุมชนที่อาจจะส่งผลกระทบต่อนกเขาชวา

ในประเด็นนี้ ชี้ให้เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา
เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ชีวิตของผู้เลี้ยงนกเขาชวาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง
ของสภาพแวดล้อม โดยเริ่มจากการเรียนรู้ในครอบครัว ผู้สืบทอดในการเลี้ยงนกเขาชวาทั้งหมดจะ
เป็นเด็กผู้ชาย ได้เรียนรู้การเลี้ยงนกเขาชวาจากการสังเกตจากผู้เป็นพ่อที่ถ่ายทอดให้ในรูปแบบความเชื่อ
เกี่ยวกับนกเขาชวา เกิดเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมในการเลี้ยงนกเขาชวา ที่อยู่ภายใต้ความศรัทธา
ทางศาสนา และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับนกเขาชวา มีการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้
ความรู้ในการเลี้ยงนกเขาชวาให้สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนา เกิดเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวา
ที่มีความเชื่อและแนวปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน จนเกิดการเรียนรู้และเป็นประสบการณ์ที่ได้สั่งสม
และถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมใน ท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา เป็นการสั่งสมประสบการณ์องค์ความรู้ โดย
ได้รับการสืบทอด ตั้งแต่ในครั้งอดีตตามความเชื่อของศาสนาอิสลาม ที่ได้กล่าวถึง นกเขาชวาว่าเป็น
นกศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่พระเจ้าให้มา ต้องดูแลรักษา อย่าทำลาย

จากความเชื่อได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ในการเลี้ยงนกเขาชวาผสมผสานกับความรู้
สมัยใหม่ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
สังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ และจากการศึกษา (จิรพันธ์ สุขปาละ, 2538 : 169) พบว่า ยังเป็น
ความรู้ในแต่ละด้านในแต่ละท้องถิ่น เป็นความรู้ที่ได้มีการแลกเปลี่ยนผ่านกระบวนการรับรู้ เรียนรู้

สังเกต ทดลอง พิสูจน์ จนเกิดการเรียนรู้และเป็นประสบการณ์ที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนท้องถิ่น

ในอดีต มีการจับนกเขาชวาจากป่ามาเลี้ยงประจำบ้านเพื่อเป็นสัตว์เลี้ยงมงคลแก่ตัวและครอบครัว ตามความเชื่อว่านกเขาชวาเป็นนกศักดิ์สิทธิ์และเสริมฐานะทางครอบครัว โดยมีเรื่องเล่าว่า นกเขาชวาที่มีเกล็ด นับได้ 36 เกล็ด เป็นนกอุบาทว์เอาไว้ในบ้านไม่ได้ แต่เจ้าของคิดว่าสามารถแต่งได้ โดยเอาเม็ดไปผ่าเกล็ดคนให้กลายเป็น 37 เกล็ด แล้วอยู่มาวันหนึ่ง ได้เอาเม็ดเล่มนั้นไปสอยทางกล้วย มีคคิดเข้าตาจนตาบอด (สัมภาษณ์สัมภาษณ์สัมภาษณ์ : 18 ตุลาคม 2546)

สำหรับในปัจจุบัน ได้มีการคิดค้นการผสมพันธุ์นกเขาชวาแทนการจับนกเขาชวาจากป่า และนกเขาชวาได้มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของมนุษย์มากยิ่งขึ้นไป เมื่อนกเขาชวาได้กลายเป็นสัตว์เลี้ยงเศรษฐกิจ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับนกเขาชวา มากกว่า 10 อาชีพ ตั้งแต่การเพาะพันธุ์นกเขาชวาจำหน่าย การทำกรงผสม การทำกรงเลี้ยง การเย็บผ้าคลุมกรง การปลูกข้าวนก การปลูกไม้ไผ่ การเหลาซี่กรง เป็นต้น หากนกเขาชวาไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในอำเภอจะนะ เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับนกเขาชวาอาจจะล่มสลาย เกษตรกรสูญเสียรายได้ ตกงาน และกลายเป็นปัญหาสังคมในท้ายที่สุด

นกเขาชวาเป็นสัตว์เลี้ยงเศรษฐกิจที่เสี่ยงขึ้นเป็นตัววัดคุณภาพและกำหนดราคา ฉะนั้นเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงนกเขาชวาจะต้องพิถีพิถันในการเลี้ยงนกเขาชวาเป็นอย่างสูง นกเขาชวาอ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นมลภาวะต่างๆ เช่น กลิ่น ควีน ฝุ่นละอองหรือสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง จะทำให้คุณภาพของเสียงขึ้นลดลงและราคาก็ลดลงตามไปด้วย ผู้เลี้ยงนกเขาชวาจึงได้ใช้ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ที่ได้ผ่านการสังเกต ทดลอง พิสูจน์ จนเกิดการเรียนรู้และเป็นประสบการณ์ที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จนเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวามาใช้ในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

นกเขาชวาเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่ง จัดอยู่ในทรัพยากรประเภทที่เกิดขึ้นทดแทนและรักษาให้คงอยู่ได้ การที่จะรักษาให้คงอยู่และให้มีลูกหลานเกิดขึ้นทดแทนได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการปกป้องรักษาจัดหาที่อยู่อาศัย อาหารและแหล่งน้ำให้พอแก่ความต้องการ อีกทั้งต้องมีการสงวนพันธุ์ไว้มิให้ถูกทำลายจนถึงกับสูญพันธุ์ไป เพราะถ้าหากปล่อยให้สูญพันธุ์ไปแล้วก็ไม่อาจที่จะหาพันธุ์อื่นมาทดแทนให้เหมือนพันธุ์เดิมได้อีก

นกเขาชวาเป็นสัตว์เลี้ยงป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 คือ เป็นสัตว์เลี้ยงป่าซึ่งตามปกติคนไม่นำเนื้อมาเป็นอาหารหรือไม่ล่าเป็นเกมกีฬา แต่เป็นสัตว์เลี้ยงป่าที่ควรสงวนไว้ประดับความงามตามธรรมชาติ หรือต้องการคุ้มครองไว้มิให้ลดจำนวนลง จากการสัมภาษณ์นายถวิล จินตนา อายุ 77 ปี อดีตพรานนก

เล่าว่า “ในอดีต ผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะจับนกเขาชวาจากป่ามาเลี้ยงเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ชอบฟังเสียงขัน และเลี้ยงตามตำราให้คุณให้โทษ ด้วยวิธีการแทงคัง คักตาข่าย และการต้อนก ซึ่งการต้อนกเป็นวิธีที่พรานนกในอำเภอจะนะส่วนใหญ่เลือกใช้ เพราะทำให้สามารถจับนกตัวที่ต้องการได้และได้นกที่สมบูรณ์ ไม่ได้รับบาดเจ็บ จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีพ่อค้าชาวกลันตันเข้ามาขอซื้อนกเขาชวาและให้ราคาสูง (ในขณะนั้น วัว 1 ตัว ราคา 700 - 1,000 บาท นกเขาชวา ราคา 1,500 - 2,000 บาท) ความต้องการนกสูงขึ้น มีการจับนกเขาชวาจากป่ามากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่จากป่าหายากมากขึ้นด้วย” (สัมภาษณ์ถวิล จินตนา : 29 พฤศจิกายน 2546) จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะได้ใช้ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ธรรมชาติของนกเขาชวาป่า ทั้งแหล่งที่อยู่อาศัย การหากิน การทำรัง และการวางไข่ ตลอดจนอุปนิสัยใจคอของนกเขาชวา มาคิดค้น ทดลองผสมพันธุ์นกเขาชวาขึ้นมา จนสำเร็จเป็นแห่งแรก และได้กลายเป็นต้นแบบในการผสมพันธุ์นกเขาชวาให้ผู้เลี้ยงนกเขาชวาทั้งในอำเภอจะนะและพื้นที่อื่นๆ ได้นำไปปรับใช้ในการเพาะพันธุ์และผสมพันธุ์นกเขาชวาจนแพร่หลาย เฉพาะในอำเภอจะนะ มีฟาร์มเลี้ยงนกเขาชวา ตั้งแต่ฟาร์มขนาดเล็ก 10 ไร่ถึงฟาร์มขนาดใหญ่ 50 ไร่ประมาณ 500 ฟาร์ม และทั้งอำเภอจะนะ มีผู้นิยมเลี้ยงนกเขาชวา ร้อยละ 70

นอกจากนั้น ผู้เลี้ยงนกเขาชวายังได้นำความเชื่อตามหลักคำสอนมาปรับใช้ในการอนุรักษ์พันธุ์นกเขาชวา จากการสัมภาษณ์ นายสมมะแอ อีสอ อายุ 65 ปี กล่าวว่า “สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ ระหว่างฟ้ากับดิน เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมา ควรอนุรักษ์ไว้ อย่าให้สูญสลายไป เช่น นกเขาชวาเป็นทรัพยากรธรรมชาติ หากไม่มีการผสมพันธุ์ ปัจจุบันจะสูญพันธุ์ไปนานแล้ว เนื่องจากการล่าและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ จึงมีการอนุรักษ์สายพันธุ์นกเขาชวา โดยผู้ผสมพันธุ์นกเขาชวามีการเลือกประเภทนกที่จะผสมพันธุ์ทุกประเภท ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ประเภทใดประเภทหนึ่งสูญหาย” (สัมภาษณ์สมมะแอ อีสอ : 18 ตุลาคม 2546) จนทำให้พันธุ์และสายพันธุ์นกเขาชวาในอำเภอจะนะมีความหลากหลาย

สมมาแอ มะชะเหริน ผู้เลี้ยงนกเขาชวามากกว่า 20 ปี ได้เล่าถึงการเลี้ยงนกเขาชวาว่าเป็นการเลี้ยงเพื่อฟังเสียงขัน นกเขาชวาจึงเป็นนกที่อ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อมมาก อากาศต้องดี น้ำต้องสะอาด อาหารต้องสะอาด ข้าวสารที่ใช้สารเคมีในการปลูกนกจะกินไม่ได้ กลิ่นยากันยุง กลิ่นจากโรงงานจะส่งผลต่อนกอย่างมาก นกจะไม่ขันและไม่สบาย สิ่งแวดล้อมจึงมีผลต่อการเลี้ยงนกเขาชวา ทำให้ต้องจัดสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับนก ต้องสอดคล้องกับสภาพตามธรรมชาติที่นกเขาชวาเคยอยู่อาศัยในป่า การจัดสถานที่เลี้ยงนกเขาชวาให้ร่มรื่น มีต้นไม้เยอะ การเสาะแสวงหาอาหารให้นกเขากิน ล้วนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้เลี้ยงนกเขาชวาได้เรียนรู้ สังเกต และปรับประยุกต์เพื่อใช้ใน

สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ในอดีตมาเป็นสภาพกึ่งเมืองกึ่งชนบทของอำเภอจะนะ (สัมภาษณ์สะมะแอ มะชะเหริน : 20 ตุลาคม 2546)

การอนุรักษ์พันธุ์และสายพันธุ์นกเขาขาวให้คงอยู่และให้มีลูกหลานเกิดขึ้นทดแทนได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการปกป้องรักษาจัดหาที่อยู่อาศัย อาหารและแหล่งน้ำให้พอแก่ความต้องการ อีกทั้งต้องมีการสงวนพันธุ์ไว้มิให้ถูกทำลายจนถึงกับสูญพันธุ์ไป เพราะถ้าหากปล่อยให้สูญพันธุ์ไปแล้วก็ไม่อาจที่จะหาพันธุ์อื่นมาทดแทนให้เหมือนพันธุ์เดิมได้อีก การอนุรักษ์นกเขาขาวจึงควรมีการอนุรักษ์ทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงนกเขาขาวควบคู่กันไปด้วย ทั้งป่า ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมโดยรวมในชุมชน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาขาวกับการอนุรักษ์ป่า

นกเขาขาวที่อยู่ในป่า มักจะอาศัยอยู่ตามป่าโปร่ง ใกล้กับไร่และทุ่งนา เพราะมีอาหารและดอกหญ้าพันธุ์ต่างๆ ทราบ ดินลูกรัง และดินปลวกตามหัวคันนา ตามใกล้ต้นไม้ ตามกอไผ่เป็นอาหารประเภทขาของนกเขาขาว จะสร้างรังจากใบหญ้า หรือกิ่งไม้เล็กๆ บนกิ่งไม้ไม่สูงจากพื้นดิน แต่เวลาที่นกเขาวาร์องจะต้องบินเกาะบนกิ่งไม้ที่สูง จากการสัมภาษณ์นายดุสิต เทียรกาญจน์ อายุ 42 ปี ประธานกลุ่มพัฒนาอาชีพนกเขาขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ผู้ที่ศึกษานกเขาขาว จนผู้เลี้ยงนกเขาขาวยกย่องให้เป็น “หมอ” นกเขาขาว ได้ให้สัมภาษณ์ถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อนกเขาขาว ว่า “อดีต เมื่อต่อนจากป่าได้มาแล้วนานมาไว้ในบ้าน นกร้องเสียงไม่ดีเหมือนตอนที่ไปต่อ จึงนำนกกลับไปอยู่ในป่า เสียงของนกเขาขาวกลับมาดีเหมือนเดิม นอกจากนั้น สภาพความเป็นเมือง ความแออัด มีมลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ จะส่งผลให้นกไม่สบาย” (สัมภาษณ์ดุสิต เทียรกาญจน์ : 22 ตุลาคม 2546) ทำให้ผู้เลี้ยงนกเขาขาว ซึ่งส่วนใหญ่ใช้บริเวณบ้านในการเลี้ยงนกเขาขาว มีการจัดสภาพแวดล้อมรอบบ้านให้ร่มรื่น มีต้นไม้ คงความเป็นธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด มีการจัดสถานที่ในการแข่งขันนกเขาขาวให้คงสภาพเป็นป่าตามธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าโปร่งสลัดกับสวนมะพร้าว เป็นสภาพแวดล้อมที่นกเขาขาวเคยอยู่อาศัยตามธรรมชาติมาก่อน

กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาขาวและผู้มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงนกเขาขาว ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามได้เล็งเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ลดน้อยถอยลง จึงได้มีการใช้ภูมิปัญญาคิดค้นวิธีการที่จะใช้ทรัพยากรจากป่าให้คุ้มค่าที่สุด ซึ่งอำเภอจะนะนอกจากเป็นแหล่งผสมพันธุ์นกเขาขาวแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตกรงนกเขาขาวอีกด้วย ทำให้ต้องมีการใช้หวายและไม้ไผ่เป็นจำนวนมาก ผู้ผลิตกรงนกเขาขาวจึงได้นำหวายและไม้ไผ่ไปรวมควันเพื่อให้เกิดความทนทานใช้ได้นานมากขึ้น และมีการส่งเสริมการปลูกหวาย และการปลูกไม้ไผ่ในพื้นที่เพื่อทดแทนหวายและไม้ไผ่ที่นำมาใช้ในการทำกรงนกเขาขาว สอดคล้องกับหลักคำสอนของ

ศาสนาอิสลามที่ว่าการทำลายสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นบาป เพราะเป็นสิ่งที่พระเจ้าให้มาเพื่อให้มนุษย์ได้มาอยู่อาศัย และทำมาหากิน ถ้าผู้ใดทำลาย จะถือว่าผู้นั้นเป็นบาป เช่น ไม้ไผ่ที่นำมาทำกรง มีการปลูกทดแทน เพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติ จะทำให้มนุษย์ไม่เดือนร้อน สามารถประกอบอาชีพได้ เป็นวิธีการป้องกันมิให้มีการตัดไม้ไผ่และหวายมากเกินกำลังของป่า และทำให้ป่าสามารถให้ผลผลิตติดต่อกันไปไม่หยุดยั้ง ขณะเดียวกัน ป่าก็จะมีสภาพเป็นอยู่อย่างเดิมตลอดไป หลักการนี้ถือเป็นหลักการสำคัญในการจัดการป่าไม้

ในการทำกรงผสมพันธุ์นกเขาชวา ในอดีตใช้กรงไม้ขนาดใหญ่ให้เหมือนธรรมชาติ ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนจากการใช้ไม้มาเป็นการใช้เหล็กหรือลวดมียุติซึ่งมีความทนทานและใช้ได้นานกว่า เป็นการจัดการอนุรักษ์ทำลายป่าและพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่นๆ ทดแทนการใช้ทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนี้การกำหนดขนาดของกรงมักจะกำหนดจากขนาดของวัสดุ เช่น หลังคาควรใช้ตามขนาดความกว้างยาวของสังกะสี เพดานกรงควรกำหนดจากขนาดของกระเบื้องแผ่นเรียบ ความสูงของกรงควรใช้ตามขนาดของตาข่าย ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมสวยงาม และเป็นการประหยัดไม้ให้วัสดุเหล่านั้นเสียประโยชน์

จากการสัมภาษณ์ นายสมมะแอ อีสอ อายุ 65 ปี เจ้าของแอทองฟาร์ม “ในการเลี้ยงนกเขาชวา ผู้เลี้ยงนกเขาชวาเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการเลี้ยงนกเขาชวา โดยเลือกวัสดุที่หาได้ไม่ยาก เป็นของในชุมชน ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมการปลูกหวาย การปลูกไม้ไผ่ และการปลูกข้าวหนกเพื่อการอนุรักษ์” (สัมภาษณ์สมมะแอ อีสอ : 18 ตุลาคม 2546)

4.3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์คุณภาพดิน

เราจะพบว่า หากที่ใดดินมีความอุดมสมบูรณ์ นกเขาชวาก็จะอาศัยอยู่ เมื่อมนุษย์ค้นพบว่านกเขาชวาคืออยู่ตรงไหนก็จะเลือกพื้นที่นั้นทำการเพาะปลูก (สัมภาษณ์อาแซ หัดชะเหรัมย์ : 25 มิถุนายน 2546) ซึ่งลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของอำเภอจะนะ ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นภูเขาลาดต่ำลงมาเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สลับเนินเขาไปทางทิศตะวันออกจนจดอ่าวไทย พื้นที่ของอำเภอจะนะ ประมาณ 314,050 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 75 เป็นพื้นที่ภูเขา ร้อยละ 20 ที่เหลือร้อยละ 5 เป็นพื้นที่น้ำ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอจะนะมีลักษณะของดินเป็นดินที่ราบชายฝั่งทะเลและดินที่ราบลุ่มตะกอนลำนํ้า มีเนื้อดินเป็นทรายจืด ดินร่วนเหนียว ดินร่วน หรือดินร่วนปนทรายแข็ง อำเภอจะนะจึงมีพื้นที่ทางการเกษตรทั้งสิ้น 245,884 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 78.30 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ การทำการเกษตรเพื่อดูแลรักษาคุณภาพดินจึงมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ดินในอำเภอจะนะให้สามารถใช้ประโยชน์ให้นานและคุ้มค่าที่สุด (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542 : 58-62)

นกเขาชวาที่อยู่ในป่า มักจะหากินและมีชีวิตอยู่ใกล้กับไร่และทุ่งนา เพราะมีอาหารและดอกหญ้าพันธุ์ต่าง ๆ ทราย ดินลูกรัง และดินปลวกตามหัวคันนา ตามใกล้ต้นไม้ ตามกอไผ่เป็นอาหารประเภทยาของนกเขาชวา เมื่อผู้เลี้ยงนำเอานกเขาชวามาเลี้ยง จึงต้องเลี้ยงดูโดยให้อาหารเหมือนกับที่นกเขาชวาใช้ชีวิตตามธรรมชาติ อาหารหลักของนกเขาชวา คือ ข้าวพันธุ์เม็ดมะเขือเป็นข้าวเมล็ดสั้นกว่าข้าวเปลือกทั่วไป มีการปลูกทั่วไปในอำเภอจะนะ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้เล็งเห็นความสำคัญของพันธุ์ข้าวเม็ดมะเขือ จึงได้ส่งเสริมเกษตรกรในอำเภอจะนะปลูกข้าวนกเขาชวาเพื่ออนุรักษ์คุณภาพดินและพันธุ์ข้าวดั้งเดิมที่มีความทน เหมาะกับสภาพของท้องถิ่น ไม่ต้องใช้สารเคมีในการปลูก โดยมีการทดลองทำแปลงสาธิตขึ้นด้วย ชาวนาจึงหันมาปลูกข้าวนกเขาชวาขายเพราะราคาดีกว่าข้าวเปลือกธรรมดา และยังส่งไปขายยังประเทศเพื่อนบ้านได้ราคาสูงอีกด้วย

นกเขาชวาเป็นนกที่อ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อมมาก อาหารที่กินต้องสะอาด ข้าวสารที่ใช้สารเคมีในการปลูกนกจะกินไม่ได้ ทำให้เกษตรกรที่ปลูกข้าวนกต้องไม่ใช้สารเคมีในการปลูก แต่หันมาบำรุงดินโดยการใส่ปุ๋ยธรรมชาติ ได้แก่ปุ๋ยหมักและปุ๋ยพืชสดลงในดิน เป็นวิธีการบำรุงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ไม่เกิดผลเสียหากเกิดดินในกรณีที่ใส่ปุ๋ยมากเกินไป เป็นการรักษาปริมาณธาตุอาหารในดินเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อพืชมากที่สุดและยาวนาน นับเป็นการใช้ประโยชน์จากดินอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยคำนึงถึงการรักษาให้ดินคงความอุดมสมบูรณ์มีธาตุอาหารที่จำเป็นแก่พืชอย่างสม่ำเสมอตลอดไป

นอกจากนั้น ยังส่งผลต่อคุณภาพของแหล่งน้ำในพื้นที่ คือ คลองสะกอมและคลองนาทับ ไม่ให้เกิดการปนเปื้อนจากสารเคมีหรือยาปราบศัตรูพืช เพราะลำคลองทั้งสองสายนี้เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของอำเภอจะนะ ที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพของราษฎร ทั้งการทำนาทำสวน และการประมง

อย่างไรก็ดี พื้นที่ในการทำนาคิดเป็นเพียงร้อยละ 25 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ดังนั้น แม้เกษตรกรที่ปลูกข้าวนกเขาชวาจะมีการอนุรักษ์ดินโดยการใส่ปุ๋ยธรรมชาติ แต่เกษตรกรที่ทำสวนยาง หรือทำสวนผลไม้อื่นๆ ซึ่งมีอยู่ถึง ร้อยละ 75 ไม่ลดการใช้สารเคมีแล้วหันมาใช้ปุ๋ยธรรมชาติ การอนุรักษ์ดินให้มีคุณภาพย่อมจะไม่ได้ผลดี

4.3.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์คุณภาพน้ำ

นกเขาชวามักจะอาศัยอยู่ตามท้องทุ่งชายป่าที่มีทุ่งนา ไม่ไกลจากแหล่งน้ำลำธารนัก เนื่องจากอาหารส่วนใหญ่ของนกเขาชวาเป็นจำพวกเมล็ดพืช ได้แก่ เมล็ดข้าว ดอกหญ้า ข้าวฟ่าง ในพื้นที่ที่มนุษย์ทำการเพาะปลูก ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นต้องอยู่ใกล้แหล่งน้ำเพราะเกษตรกรต้องอาศัยน้ำในแหล่งน้ำนั้นทำการเพาะปลูก

ประชากรส่วนใหญ่ในชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ต้องมีการฉีดยาปราบศัตรูพืชเพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น เมื่อฝนตกน้ำฝนจะชะล้างเอาสารเคมีจากผลไม้ ใบหญ้า และผิวดินลงสู่แหล่งน้ำ ซึ่งรวมไปถึงน้ำจากการทำปศุสัตว์และการเลี้ยงกุ้ง ส่งผลให้น้ำมีการปนเปื้อนสารพิษ ไม่เหมาะแก่การอุปโภคและบริโภค ส่งผลให้สัตว์น้ำและพืชน้ำบางชนิดสูญพันธุ์ และในที่สุดน้ำจากแม่น้ำลำคลองดังกล่าวก็ไหลลงสู่ทะเล มหาสมุทร ส่งผลให้น้ำทะเลมีสารปนเปื้อน ซึ่งทำให้ระบบนิเวศในทะเลและมหาสมุทรเสียไปด้วย ในที่สุดก็ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารของมนุษย์และเป็นปัญหาต่อสังคมในระดับที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งยากที่จะแก้ไข จึงต้องมีการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ

นกเขาวัวเป็นสัตว์ที่อ่อนไหวต่อสิ่งแวดล้อมมาก อาหารที่กินต้องสะอาด น้ำต้องสะอาด ข้างนกที่ใช้สารเคมี นกจะกินไม่ได้ ทำให้เกษตรกรที่ปลูกข้างนกไม่ใช้สารเคมีในการปลูก ทำให้ไม่เกิดการปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำในพื้นที่ คือ คลองระกอม และคลองนาทับ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำหลักโอบล้อมอำเภอจะนะไว้ให้เกษตรกรนำน้ำมาใช้ในการทำการเกษตร นอกจากนี้ น้ำจากทั้งสองสายยังไหลลงสู่อ่าวไทย เป็นการป้องกันการเกิดมลพิษของน้ำ เป็นการดูแลรักษาคุณภาพของน้ำ ที่ส่งผลต่อสัตว์น้ำในคลองและทะเล ซึ่งมนุษย์นำมาเป็นอาหาร

การไม่ใช้สารเคมีในการปลูกข้างนกเขาวัว เป็นการอนุรักษ์ดินที่ช่วยลดอัตราการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของดินให้น้อยลง ทำให้ดินสามารถเก็บกักน้ำไว้ เป็นวิธีการที่จะคงสภาพแหล่งน้ำที่สำคัญ รักษาสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นการรักษาสถานที่เก็บกักน้ำจืดที่ธรรมชาติสร้างไว้ ไม่ว่าจะเป็นทะเลสาบ หนอง บึง แม่น้ำ และลำคลอง นับเป็นการอนุรักษ์น้ำอีกวิธีหนึ่ง

นอกจากคุณภาพของดินแล้ว ในการอนุรักษ์น้ำ เกษตรกรต้องมีการจัดหาน้ำที่มีคุณภาพมาใช้ให้พอเพียงในการเพาะปลูกข้างนก จึงต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย โดยเฉพาะพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

4.3.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาวัวกับการอนุรักษ์คุณภาพอากาศ

อากาศเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีปริมาณมาก และกระจุกกระจายครอบคลุมพื้นผิวโลก โดยทั่วไป มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ยากลำบากหรือเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาแต่อย่างใด จึงเป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่หมด และเป็นทรัพยากรที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ถึงแม้ว่า อากาศจะมีปริมาณมากมาย แต่คุณภาพของอากาศจะมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพของท้องถิ่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มนุษย์กระทำอยู่ จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับคุณภาพอากาศด้วย ดังจะเห็นได้ว่าตามย่านอุตสาหกรรมหรือในชุมชนที่มียานพาหนะที่หนาแน่น ปริมาณฝุ่นละออง กลิ่น ก๊าซบางชนิดมีมากเกินไป สำหรับในชนบท ส่วนใหญ่จะเกิดควันจากการเผาไหม้ เผาป่า เผาไร่ และการฟุ้งกระจายของยาปราบศัตรูพืช

มนุษย์มีความรู้สึกไวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของอากาศมาก ทั้งนี้ เพราะการผันแปรของสภาพอากาศที่ผิดปกติปรากฏขึ้น ยากที่จะทำให้ร่างกายปรับตัวให้ทันได้ และก่อให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยตามมา นักเขาชาซึ่งเป็นสัตว์ขนาดเล็กกว่ามนุษย์หลายเท่าย่อมจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ

นักเขาชาเป็นสัตว์ที่อ่อนไหวกับสิ่งแวดล้อมมาก อากาศ น้ำ และแสงแดดมีผลต่อเสียงและการดำรงชีวิตของนกทั้งสิ้น นักเขาชาเสียงดีจึงต้องมีการดูแลอย่างดี กลิ่นนูนของพริก ควันไฟ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ควันยากันยุง กลิ่นจากโรงงาน การเปลี่ยนแปลงของอากาศจะส่งผลกระทบต่ออย่างมาก นกจะไม่ขันและไม่สบาย ทำให้กราคาเป็นแสน ราคาตกกลายเป็น “นกโหล” ราคาไม่ก็ร้อยบาทได้ทันที ผู้เลี้ยงนกเขาชาในอำเภอจะนะ จึงเลี้ยงกิจกรรมและควบคุมแหล่งที่ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ ที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงของนกเขาชา เพราะแค่วันรูปก็ทำให้นกเสียงแหบได้ นักเขาชาจึงกลายเป็นตัวชี้วัดคุณภาพอากาศของอำเภอจะนะ เพราะถ้านกเขาชามีคุณภาพเสียงลดลงแสดงว่าเกิดมลพิษทางอากาศในพื้นที่ โดยเฉพาะการโยนกขึ้นเสาเพื่อฟังเสียงขันตามธรรมชาติของนก (สัมภาษณ์คุณสุจิต เทียรกาญจน์ : 22 ตุลาคม 2546)

4.3.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชากับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน คือ งานควบคุมในทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบๆ แวดล้อมตัวเรา ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะส่งผลเสริมสร้างหรือทำลายสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งของกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีประโยชน์ร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนในเมืองและชนบทมีความสุขหรือมีความทุกข์ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

ผู้เลี้ยงนกเขาชาในอำเภอจะนะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมุสลิม มีวิถีการดำเนินชีวิตผูกพันอยู่กับศาสนาอิสลามอย่างแน่นแฟ้น ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอนอีกครั้ง มุสลิมจะต้องศรัทธาในพระเป็นเจ้า อัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว พระเป็นเจ้าทรงสร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งมวล เพื่ออำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์ ให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากโลกและสรรพสิ่ง หากทำลาย ถือว่าเป็นบาป ทำให้ผู้เลี้ยงนกเขาชาอนุรักษ์นกเขาชาและสิ่งแวดล้อมที่นกเขาชาอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมา ปัจจุบัน ในอำเภอจะนะมีผู้เลี้ยงนกเขาชามากกว่า ร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด กระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน

การเลี้ยงนกเขาชาเป็นการเลี้ยงเพื่อฟังเสียงขัน เมื่อคนเรานำนกเขาชามาเลี้ยง ได้มีการตั้งสมประสงค์และความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนกเขาชา เพราะการจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับธรรมชาติของนกเขาชา มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเลี้ยงนกเขาชาเพื่อฟังเสียงขัน ดังที่

นายสัตวแพทย์อรรถกร มหรรณพ (2545 : 6) นายสัตวแพทย์ช่วยราชการสำนักพระราชวัง กล่าว ว่า ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม นกเขาขาวที่มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงก็จะเปลี่ยน พฤติกรรมทันที เช่น ไม่ขัน และการผสมพันธุ์อัตราติดลูกนกลดลง เพราะนกอาจตกใจไม่เต็มที่ นอกจากนั้นนกเขาขาวไม่ชอบสีที่บาดตา แสงและกระจกเงา คว้นไฟ แสงแดดที่ร้อนเกินไป สัตว์บางชนิดเช่นเหยี่ยว งู มดแดง แมว หนูและแมลงสาบ และที่สำคัญคือการถูกทอดทิ้งหรือ ถูกลืม

ดังนั้นผู้เลี้ยงนกเขาขาวส่วนใหญ่จึงเลี้ยงนกเขาขาวไว้ที่บ้าน เพื่อให้ง่ายต่อการดูแลเอา ใจใส่นกเขาขาว การจัดสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ร่มรื่น มีต้นไม้เยอะ ปลอดภัย อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่มีเสียงดังรบกวน โดยจัดให้กรงนกอยู่ในที่โล่งแจ้ง แสงแดด ส่องถึง ต้องหมั่นดูแลทำความสะอาด ไม่ให้เกิดแหล่งเพาะเชื้อโรค

ในการเลี้ยงนกเขาขาวเป็นการเลี้ยงเพื่อฟังเสียงขัน และตามธรรมชาติของการร้องของ นกเขาขาวจะบินเกาะบนกิ่งไม้ที่สูง ดังนั้น ผู้เลี้ยงนกเขาขาวจึงต้องจัดให้มีที่โถงนกเขาขาวเพื่อฟัง เสียงอันชัดเจนของนกที่จะออกเสียงได้ตามธรรมชาติ ซึ่งจากการสัมภาษณ์นายสมศักดิ์ ธรรมนะ อายุ 53 ปี นายสนามสนามหัวสะพาน กล่าวว่า “สนามแข่งขันนกเขาขาว ต้องมีลักษณะเป็น ธรรมชาติ โล่ง กว้าง สงบ ไกลถนน เสียงรบกวนน้อย สะอาดร่มรื่น มีต้นไม้รอบและต้องไม่มี มลพิษทางอากาศ” (สัมภาษณ์สมศักดิ์ ธรรมนะ : 17 ตุลาคม 2546) ทำให้มีการจัดสรรที่ว่างในแต่ละ หมู่บ้านให้เป็นพื้นที่ในการแข่งขันนกเขาขาว เช่น สนามหวังดี สนามหัวสะพาน สนามบ้านดิน จึงมี การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมรอบๆ พื้นที่ที่จัดให้เป็นสนามแข่งขันนกเขาขาวให้คงอยู่ในสภาพเป็น ธรรมชาติ เป็นการคำนึงถึงทรัพยากรอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกิจกรรมการเลี้ยงนกเขาขาว

การเลี้ยงนกเขาขาวเสียงดีของผู้เลี้ยงนกเขาขาวอำเภอจะนะที่ผ่านการเรียนรู้ สังคม และ ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของ นกเขาขาว ทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการ เลี้ยงนกเขาขาว ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เพราะการ จัดการดิน น้ำ ป่า อากาศ ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยรวม

การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน หากได้รับการจัดการที่ดีแล้ว จะรักษาและลดปัญหา ด้านมลภาวะต่างๆ ลงได้ เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เป็นปัญหาของคนใดคนหนึ่ง ครอบครัว ใดครอบครัวหนึ่ง หรือสถานประกอบการใดสถานประกอบการหนึ่ง แต่เป็นปัญหาทางสังคม ดังนั้น เมื่อทุกคนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการสิ่งแวดล้อม เห็นความสำคัญและความจำเป็น ของสิ่งแวดล้อมต่อสภาพการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีจิตสำนึกด้าน สิ่งแวดล้อมที่ดีจนเป็นลักษณะนิสัยรักสิ่งแวดล้อม จะเกิดผลดีโดยรวม ทำให้คุณภาพชีวิตในสังคมดี

ขึ้น และนอกจากนั้น ถ้านกเขาชวาไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับนกเขาชวา มากกว่า 10 อาชีพ เช่น ผู้เลี้ยงนกเขาชวาเพื่อจำหน่าย ผู้ผลิตกรงนกเขาชวา แม่บ้านที่เย็บผ้าคลุมกรง นายหน้าซื้อขายนก เกษตรกรที่ปลูกข้าวนก ก็จะอยู่ไม่ได้ด้วย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวามีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น การเลี้ยงนกเขาชวาของผู้เลี้ยงนกเขาชวาอำเภอจะนะที่มีการเรียนรู้ ตั่งสม และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของนกเขาชวา ทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เพราะการจัดการดิน น้ำ ป่า อากาศ ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยรวม เนื่องจาก ระบบนิเวศของชุมชนที่มีความสมดุลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลี้ยงนกเขาชวาที่ดี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนาที่ให้การเคารพต่อธรรมชาติ ต่อเพื่อนมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรเพื่อการยังชีพ จึงเป็นองค์ความรู้เฉพาะท้องถิ่น ซึ่งชี้ให้เห็นได้ว่าเกิดจากการปฏิสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ พืช ทรัพยากรต่างๆ และความรู้ ความเข้าใจในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นการคิดแบบองค์รวมไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม เป็นการตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้นและนำไปสู่การปรับปรุงยุคค้ำใช้และพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนให้มีความยั่งยืน เมื่อทุกคนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญและความจำเป็นของสิ่งแวดล้อมต่อสภาพการดำเนินชีวิตที่ดีของตนทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีจนเป็นลักษณะนิสัยรักสิ่งแวดล้อม จะเกิดผลดีโดยรวม และนอกจากนั้น ยังจะทำให้ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับนกเขาชวามากกว่า 10 อาชีพ เช่น ผู้เลี้ยงนกเขาชวาเพื่อจำหน่าย ผู้ผลิตกรงนกเขาชวา แม่บ้านที่เย็บผ้าคลุมกรง นายหน้าซื้อขายนก เกษตรกรที่ปลูกข้าวนก มีคุณภาพชีวิตในสังคมดีขึ้นจากรายได้ที่เป็